

Vrijednost braka i obitelji u četvrtom stoljeću

Karalić, Josipa

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:120:056254>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)

**SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU**

**VRIJEDNOST BRAKA I OBITELJI U ČETVRTOM
STOLJEĆU**

Diplomski rad iz Patrologije

**Mentor:
Doc. dr. sc. Drago Tukara**

**Student:
Josipa Karalić**

Đakovo, 2018.

Sažetak

Diplomski rad obrađuje temu braka i obitelji u četvrtom stoljeću. Rad istražuje kakva je situacija bila u spomenutom stoljeću i na taj način aktualizira trajnu vrijednost ove osnovne ljudske zajednice. Ističu se povijesni trenutci s početka prve Crkve koji nisu bili najskloniji isticanju pozitivne vrijednosti braka i obitelji, a time se naznačuje da kroz čitavu povijest ova tema doživljava određene oscilacije. Radom se zauzima stav i uspostavlja teza da su brak i obitelj za Crkvu i njezine članove uvijek imali pozitivnu vrijednost povezujući je sa Božjom zamisli.

Prvo poglavlje govori o djevičanstvu jer su crkveni oci četvrtog stoljeća stavljali naglasak na djevičanski život. Za rad je ovo važno jer djevičanstvo dovodi u međusobni odnos s brakom, odnosno olakšava evaluaciju jednoga i drugoga u svjetlu onoga što su zapisali i naviještali crkveni Oci.

Drugo poglavlje govori o braku i obitelji kod crkvenih otaca, s posebnim naglaskom na bračni i obiteljski život kod svetog Ambrozija i svetog Grgura iz Nise. Predstavlja istraživački pristup o vrijednosti djevičanstva, braka i obitelji budući da se neprestano u njihovim djelima uspoređuje djevičanski život s bračnim životom.

Treće poglavlje ukratko obrađuje brak i obitelj u današnjem vremenu, iznosi njihove bitne karakteristike problematizirajući na taj način neke probleme koji se javljaju u bračnom i obiteljskom životu. Za uvid u ovu problematiku posegnulo se za apostolskom pobudnicom *Familiaris consortio*, koja je svojevrsni odgovor ovom vremenu.

Ključne riječi: brak, obitelj, četvrto stoljeće, djevičanstvo, sveti Ambrozije, sveti Grgur iz Nise, *Familiaris consortio*

Summary

The value of marriage and family in the fourth century

This master thesis deals with the topic of marriage and family in the fourth century. The paper explores what the situation was in the mentioned century and thus highlights the perpetual value of this basic human community. Historical moments from the beginning of the first Church, in which it was not favourably looked upon the positive values of marriage and family, are being emphasized, which also serves to indicate that throughout the whole history this issue has been undergoing certain oscillations. In this paper it is asserted, and the thesis is established that marriage and family for the Church and its members have always had a positive value by associating it with the God's idea of it.

The first chapter focuses on virginity as the fourth-century church fathers accentuated the life as a virgin. This is important since this paper brings into mutual relation virginity and marriage, i.e. facilitates the evaluation of the one and the other in the light of what the Church fathers wrote and proclaimed.

The second chapter examines marriage and family as seen by the church fathers, whereby a special emphasis is put on how family and marital life are perceived by St. Ambrose and St. Gregory of Nyssa. It presents a research approach to the values of virginity, marriage and family, since the life as a virginis constantly being compared with the married life in their works.

The third chapter briefly deals with marriage and family in the present time, outlines their essential characteristics, thus discussing some problems that arise in marriage and family life. In order to get an insight into this issue, the apostolic exhortation *Familiaris consortio*, which offers a kind of response to the present-day situation.

Key words: marriage, family, the fourth century, virginity, St. Ambrose, St. Gregory of Nyssa, *Familiaris consortio*

Uvod

U ovom završnom diplomskom radu govorit ćemo o vrijednosti braka i obitelji u četvrtom stoljeću. Poseban ćemo naglasak staviti na Ambrozijevo djelo „*Spisi o djevičanstvu*“ i Grgurovo djelo „*Spis o djevičanstvu*“. Cilj ovog rada je prikazati jesu li brak i obitelj imali svoju vrijednost u četvrtom stoljeću i imaju li i danas vrijednost ili polako gube svoju važnost. Crkveni oci stavljaju naglasak na djevičanstvo i iznose sve negativnosti bračnog i obiteljskog života, ali s druge strane žele obraniti brak i obitelj od negativnih utjecaja koji se javljaju u četvrtom stoljeću. Upravo zato što crkveni oci stavljaju naglasak na djevičanski život, prvo poglavlje diplomskog rada govori o djevičanstvu.

U prvom poglavlju će biti obrađen pojam djevičanstva, zatim djevičanstvo prije crkvenih otaca. Nakon toga izložit ćemo kršćansko shvaćanje djevičanstva te djevičanstvo u 4. stoljeću, s posebnim naglaskom na shvaćanje djevičanstva kod Ambrozija i Grgura iz Nise.

Drugo poglavlje rada podijeljeno je na dva dijela: prvi dio drugog poglavlja govori o braku i obitelji kod crkvenih otaca. Prvo je obrađeno biblijsko shvaćanje braka i obitelji, zatim kako su crkveni oci četvrtog stoljeća shvaćali brak i obitelj. Nakon toga posebno ćemo obraditi bračni i obiteljski život kod Ambrozija i Grgura iz Nise budući da su njihova djela temeljna za proučavanje braka i obitelji u našem slučaju. Iznijet ćemo sve probleme bračnog i obiteljskog života koji su opisani u njihovim djelima. Drugi dio drugog poglavlja iznosi vrijednosni aspekt djevičanstva, braka i obitelji i svrha tog dijela je uočiti da djevičanstvo i brak imaju svoju vrijednost, da djevičanstvo ne umanjuje brak ili obrnuto. Ponekad se zbog okolnosti stavlja naglasak ili na djevičanstvo ili na bračni i obiteljski život, ali ne može se reći da je jedno vrijednije od drugoga. Također, u ovom će dijelu biti spomenuta i Pavlova poslanica Korinćanima na koju se Ambrozije i Grgur pozivaju u svojim djelima.

Treće poglavlje rada pokušat će aktualizirati bračni i obiteljski život. Prvo će biti obrađeni bitni elementi braka i obitelji. Također, obradit će se neki današnji problemi bračnog i obiteljskog života te će se kroz apostolsku pobudnicu *Familiaris consortio* iznijeti neke bitne vrijednosti braka i obitelji.

1. Djevičanstvo

1.1. Pojam djevičanstva

U prvom poglavlju promišljat ćemo o pojmu djevičanstva kao načinu potpunog predanja Kristu. Kroz čitavu se crkvenu povijest djevičanstvo smatralo uzvišenim idealom ljudima koji sutražili kako da se što više približe Bogu. Mnogo su ga puta kršćani branili od napada krivovjeraca koji su željeli umanjiti njegovu vrijednost. Djevičanstvo je veliki izazov i u današnje vrijeme jer i danas postoje oni koji mu žele umanjiti vrijednost i smatraju ga nečim bezvrijednim i nepotrebnim.

Katekizam Katoličke Crkve donosi ovu definiciju djevičanstva: „Djevičanstvo radi Kraljevstva nebeskoga rast je krsne milosti, moćan znak uzvišene prednosti veze s Kristom, žarkog iščekivanja njegova povratka, znak koji također podsjeća kako je ženidba stvarnost ovoga svijeta koji prolazi.“¹ Katekizam također govori o tome da je Krist pozvao ljude da žive djevičanskim životom i On im je uzor. Isus je dao pravi smisao djevičanstvu i On ga ne zapovijeda čovjeku, nego ga osobno poziva. Djevičanstvo je karizma, dar koji čovjek slobodno prihvaća jer ljubi Boga. Djevičanstvo je dar koji Bog daje čovjeku kako bi se mogao posvetiti Bogu. Ono je znak i poticaj ljubavi kojem Crkva daje veliku čast i važnost.²

Današnje postmoderno vrijeme stavlja pred djevičanstvo velike izazove. Nerijetko se opredjeljenje za djevičanstvo smatra oblikom neuroze ili nesposobnosti za normalan život. Drugim riječima, više ga se ne promatra kao ideal nasljedovanja Krista, nego kao problem koji je potrebno riješiti.³

Papa Pio XII. ističe da je teško živjeti u djevičanstvu, no donosi savjete kojim sredstvima treba sačuvati djevičanski život: potrebna je budnost osobe, molitva, sačuvati se od utjecaja svijeta, primanje svetih sakramenata, a osobito štovanje Djevice Marije.⁴

¹ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 1619, Glas Koncila, Zagreb, 1994.

² Usp. DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi*, (21. XI. 1964.), br. 42, u: Dokumenti, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.

³ Usp. R. CANTALAMESSA, *Djevičanstvo*, Teovizija, Zagreb, 2006., str. 78.

⁴ Usp. *O svetom djevičanstvu*, u: Vjesnik Đakovačke biskupije, (1954), br.7, str. 112.

1.2. Djevičanstvo prije crkvenih otaca

Kada govorimo o djevičanstvu, moramo imati na umu da ono ne postoji samo otkada postoji kršćanstvo. Ono je postojalo i prije kršćanstva, ali je proizlazilo iz negativnog shvaćanja ženidbe. Kod Vestalki, Esena u Kumranu i u židovskoj religiji pronalazimo prototip, odnosno obrise djevičanskog života kakvim ga danas razumijemo.⁵ Vestalke su bile djevice koje su obavljale kult božici Vesti. Živjele su nedaleko od hrama božice Veste. Morale su pod svaku cijenu čuvati svoje djevičanstvo. Uzimali su ih u službu dok su još bile djeca. Nakon toga su deset godina bile novakinje, nakon toga postaju svećenice i ta služba traje deset godina, a poslije te službe su učile nove djevice. Nakon toga su mogle živjeti građanskim životom i udati se.⁶ Uočavamo kako se vestalke nisu odlučivale na trajno djevičanstvo, nego su se mogle udati nakon određenog vremena.

Druga zajednica koja spominje djevičanski život je zajednica Esena u Kumranu. Eseni su živjeli krajem trećeg i početkom drugog stoljeća prije Krista. Živjeli su u izoliranim zajednicama i obdržavali sve propise židovskog zakona. Naglašavali su ritualnu čistoću (bili su izolirani od vanjskog svijeta, prali su se nekoliko puta u danu), ali su također stavljali važnost i na unutarnju čistoću jer su živjeli u celibatu. Nazivali su se sinovima svjetla i stalno su bili u eshatološkoj borbi sa sinovima tame. Zbog te eshatološke borbe su se odlučili na djevičanski život.⁷

U židovstvu djevičanstvo prije braka imalo je veliku vrijednost, ali su trajno djevičanstvo smatrali poniženjem i sramotom. Ženidba je bila previše cijenjena da bi je se netko mogao odreći. Rabinska tradicija djevičanstvo uspoređuje s ubojstvom čovjeka jer je time onemogućeno rađanje djece.⁸

Uočavamo da je djevičanstvo postojalo i prije kršćanstva, ali je obdržavano parcijalno i iz različitih motiva. Vestalke su obdržavale djevičanstvo kako bi sačuvale ugled u rimskom društvu, Eseni su živjeli djevičanskim životom zbog brige oko zakonske

⁵ Usp. M. SRAKIĆ, *Život biraj. Teološka promišljanja o kršćanskoj obitelji, svetosti ljudskoga života i odgovornom roditeljstvu*, Sabrana djela, IV., Đakovo, 2013., str. 196.

⁶ Usp. *Vestalke*, u: Leksikon europske mitologije, prir. O. HOLZAPFELL, Školska knjiga, Zagreb, 2008., str. 396.

⁷ Usp. B. VELČIĆ, *Isus, rano kršćanstvo i kumranska zajednica*, u: Riječki teološki časopis 12 (2004), br. 2, str. 542.-543.

⁸ Usp. *Djevičanstvo*, u: Rječnik biblijske teologije, prir. X. LEON-DUFOUR, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993., str. 201.

čistoće, a Židovi su cijenili djevičanstvo samo prije bračnog života. Tek s kršćanstvom djevičanstvo dobiva svoju pravu vrijednost.

1.3. Kršćansko shvaćanje djevičanstva

Djevičanstvo dobiva svoj smisao utjelovljenjem Isusa Krista. Krist je uzor i primjer djevičanskog života. Važan tekst koji govori o djevičanstvu je Mt 19, 12: „Doista ima za ženidbu nesposobnih koji se takvi iz utrobe materine rodiše. Ima nesposobnih koje ljudi onesposobiše. A ima nesposobnih koji sami sebe onesposobiše poradi Kraljevstva Božjega. Tko može shvatiti, neka shvati.“ Isus ne govori o tjelesnim zaprekama za sklapanje braka, nego o duhovnoj odluci da se osoba trajno uzdržava od braka i tjelesnih užitaka. Isus preporučuje djevičanstvo kako bi se osoba mogla savršenije posvetiti Bogu. Djevičanstvo nije krepost ako se ne prihvaća radi nebeskog kraljevstva.⁹ Ovaj Matejev tekst donosi eshatološku dimenziju djevičanstva i celibata: Kraljevstvo Božje je već tu, ono je znak iščekivanja Kristovog povratka i želi nas podsjetiti da je ženidba stvarnost ovog prolaznog svijeta.¹⁰ Možemo reći da je kršćanski motiv za djevičanski život Kraljevstvo Božje. Djevičanstvo će dobiti svoj puni smisao i ispunjenje tek u nebu.

Drugi važan tekst koji govori o djevičanstvu je 1 Kor 7, 25- 38 u kojem sveti Pavao preporučuje djevičanstvo zbog svih nevolja koje donosi ženidbeni život. Prednost djevičanstva je i u tome što se osoba može potpuno predati služenju Gospodinu. Pavao donosi i eshatološki motiv: oni koji žive djevičanskim životom nisu navezani na ovaj svijet.¹¹

Prema Cantalamessi, Drugi Vatikanski koncil donosi tri dimenzije djevičanstva- egzistencijalnu dimenziju djevičanstva koju uočavamo u ljubavi prema Bogu i ljudima, proročku dimenziju uočavamo u tome što je ona znak nebeskih dobara, misionarsku dimenziju djevičanstva uočavamo u posvećenju božanskoj službi i djelima apostolata i zaručničku dimenziju koju uočavamo u riječima da Crkva ima jednog Zaručnika-Krista.¹²

⁹ Usp. *O svetom djevičanstvu* (enciklika), u: Vjesnik Đakovačke biskupije (1954), br. 9, str. 118.

¹⁰ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 1619, Glas koncila, Zagreb, 1994.

¹¹ Usp. M. SRAKIĆ, *Život biraj. Teološka promišljanja o kršćanskoj obitelji, svetosti ljudskoga života i odgovornom roditeljstvu*, Sabrana djela, IV., Đakovo, 2013., str. 187.

¹² Usp. R. CANTALAMESSA, *Djevičanstvo*, Teovizija, Zagreb, 2006., str. 73.

1.4. Djevičanstvo u 4. stoljeću

Djevičanstvo je bilo jako cijenjeno u 4. stoljeću. Najveći izražaj kršćanske ljubavi bilo je posvećeno djevičanstvo. Crkveni su oci naglašavali važnost djevičanstva i iznosili su sve njegove ljepote i prednosti. Sveti su oci pisali o djevičanstvu i veličali ga naglašavajući da je djevičanstvo dar i to kršćanskog podrijetla.¹³ Naučavali su da je djevičanstvo uzvišeno, te da ono čini čovjeka svetim i bližim Bogu.

Crkveni pisci djevičanstvo opisuju kao odvajanje od svega tjelesnog kako bi se osoba mogla posvetiti duhovnim stvarima. Djevičanski život je sličan anđeoskom životu jer osoba koja se posveti djevičanstvu ne misli na ovozemaljske stvari, nego cijelim svojim bićem slavi i hvali Boga. Osoba se cijela posvećuje Kristu i u njemu vidi jedinu sreću. Oni koji se odluče na djevičanstvo odriču se braka i obitelji kako bi služili jedino Bogu i njemu bili posvećeni. Djevičanstvo je najuzvišeniji dar koji osoba može primiti. Osobe koje se odluče na djevičanstvo žele se svidjeti jedino Bogu. Cilj djevičanske osobe je život u čistoći, život sličan anđeoskom. Crkveni su oci stavljali naglasak na tvrdnju da je djevičanski život jedno rajsko stanje u kojem osoba posvećuje tijelo i dušu Bogu. Crkveni su oci promatrali djevičanstvo kao svjedočanstvo ljubavi prema Kristu. Djevičanstvo je bilo najveći ideal kojem su osobe težile kako bi pokazale svoju ljubav prema Bogu.

1.4.1. Djevičanstvo kod Ivana Zlatoustog

Kad govorimo o djevičanstvu u 4. stoljeću, moramo spomenuti Ivana Zlatoustog koji djevičanstvo promatra kao „ženidbu s Kristom“.¹⁴ Ivan Zlatousti kaže da onaj tko prihvati djevičanstvo veže za sebe mnoge muke i nevolje, ali su te nevolje malene naspram onih koji se odluče na bračni život. „Djevičanstvo je spokojstvo i odmor, to jest sloboda od svjetovnih briga.“¹⁵ Sveti Ivan Zlatousti razlikuje dvije vrste djevičanstva: tjelesno se djevičanstvo odnosi na neokaljanost tijela, a duhovno se

¹³ Usp. *O svetom djevičanstvu*, u: *Vjesnik Đakovačke biskupije*, (1954), br. 9, str. 117.

¹⁴ S. KOS, *Ženidba u spisima kršćanskih pisaca prvih četiriju stoljeća*, Centar za bioetiku, Zagreb, 2004., str. 182.

¹⁵ S. KOS, *Ženidba u spisima kršćanskih pisaca prvih četiriju stoljeća*, Centar za bioetiku, Zagreb, 2004., str. 183.

djevičanstvo odnosi na čistoću duše.¹⁶ Ivan Zlatousti potiče osobe na djevičanski život i naglašava da nije samo važna tjelesna, nego i duhovna čistoća.

Ako se osoba odluči na djevičanski život, ne smije se udavati ni ženiti jer tako čini grijeh teži od preljuba: „Zavjetovanoj djevici zatvoren je put u ženidbu, a ako se unatoč preuzetoj obvezi oženi ili uda, čini zlodjelo teže od preljuba. Bolje je oženiti se ili udati, nego ne održavati Bogu obećano djevičanstvo- takvo se naime djevičanstvo strože osuđuje nego sama bludnost.“¹⁷ Ivan Zlatousti u svojem djelu „Čistoća i ljubav“ donosi starozavjetne uzore koji mogu biti primjer kako živjeti djevičanskim životom, a to su Josip Egipatski i Suzana iz knjige proroka Danijela. Oštro prekorava one koji kvare djevice i savjetuje djevice da ustraju u svom djevičanstvu. Daje im savjete kako se trebaju ponašati, da ne smiju ništa ružno govoriti niti se zaklinjati.¹⁸ Ivan Zlatousti naglašava da je djevičanstvo najčasnija vrlina koju treba čuvati.

1.4.2. Djevičanstvo kod svetog Ambrozija

Ambrozije piše o djevičanstvu u svojoj knjizi „*Spisi o djevičanstvu*“. To djelo je podijeljeno na 4 dijela. Prvi je dio „*Spis o djevicama*“ koji je Ambrozije napisao zbog svoje sestre Marceline koja je odlučila živjeti djevičanskim životom. Drugi dio spisa se naziva „*O djevičanstvu*“ i tu su dvije homilije o djevičanstvu. Treći se dio naziva „*O odgajanju djevice*“, a četvrti je dio „*Nagovori o djevičanstvu*“.¹⁹

Ambrozije u svom djelu shvaća djevičanstvo kao nešto uzvišeno, nešto nadnaravno. Ono se ne može shvatiti razumom. Ambrozije spominje Matejevo evanđelje (Mt 22, 30) da su osobe koje se odluče na djevičanstvo slične anđelima. Djevičanstvo je prema Ambroziju bitno kršćansko obilježje. Postojalo je djevičanstvo i kod pogana, ali odnosilo se na to da se treba vršiti samo do određene dobi. Ambrozije donosi primjer kršćanskih djevice koje su ustrajnije od poganskih djevice. Ambrozije promatra čistoću kao potpunu tjelesnu netaknutost kojoj je začetnik Isus Krist.²⁰ Ambrozije, slično kao i ostali oci 4. stoljeća, promišlja o djevičanstvu kao o jednom

¹⁶ Usp. S. KOS, *Ženidba u spisima kršćanskih pisaca prvih četiriju stoljeća*, Centar za bioetiku, Zagreb, 2004., str. 182.

¹⁷ S. KOS, *Ženidba u spisima kršćanskih pisaca prvih četiriju stoljeća*, Centar za bioetiku, Zagreb, 2004., str. 185.

¹⁸ Usp. IVAN ZLATOUSTI, *Čistoća i ljubav*, Verbum, Split, 2015., str. 60.

¹⁹ Usp. SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001., str. 255.

²⁰ Usp. SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001., str. 23.-29.

anđeoskom stanju. Isto tako, osoba koja se odluči na djevičanstvo treba slijediti Krista koji je savršeni uzor.

Djevičanstvo se jedino može savjetovati, ono se nikom ne može zapovijedati. Svatko sam treba izabrati želi li živjeti djevičanskim životom. Oni koji se odluču na djevičanstvo odriču se tjelesnih užitaka radi nebeskog kraljevstva.

Ambrozije u svom djelu piše o tome kakve bi djevice trebale biti i kako bi se trebale ponašati. Navodi primjere svete Agneze i svete Tekle. Sveta Agneza bila je djevica i mučenica koja je bila mučena jer se nije željela udati za sina prefekta grada Rima. Prema predaji, a to spominje i sveti Ambrozije, sveta Agneza bila je mučena kada je imala dvanaest godina.²¹ Drugi primjer koji Ambrozije donosi je sveta Tekla. Nju su bacili pred zvijeri zbog toga što nije željela udaju. Zbog njezine čistoće i djevičanstva čak su joj i lavovi lizali noge.²² Najveći primjer djevičanstva i čistoće koji donosi Ambrozije je Djevica Marija. Ambrozije nabroja njezine kreposti: poniznost, čistoća, ljubav prema molitvi, traženje Boga, predanost u radu, izlazak iz kuće samo u pratnji roditelja, marljivost.²³ Ambrozije opisuje osobine Djevice Marije i tako ističe osobine koje bi trebala imati svaka djevica. Potrebno je da svaka djevica traži Boga, kao što je to činila i Djevica Marija. Djevice u Mariji imaju uzor kako bi se lakše približile Bogu i kako se ne bi bavile ovozemaljskim stvarima. Djevice trebaju nasljedovati Mariju.

Ambrozije stavlja naglasak na duhovnu ljepotu djevice: „Događa se da mnoge, koje se, ma da su zavjetovale djevičanstvo, uza sve to drže neprirodno da se pokažu privlačnima; izlaze među svijet lijepo nakićene, i s licem što sjaji s onim što se ne pristoji djevicama posvećenim Gospodinu.“²⁴ Djevica se ne treba izvanjski ukrašavati jer je ona iznutra lijepa i nisu joj potrebni nikakvi vanjski ukrasi. Jedina ljepota koju bi djevica trebala imati je duhovna ljepota, a jedini ukrasi koje djevica treba imati su čistoća i stidljivost. Ambrozije opisuje kako bi djevica trebala izgledati i kako bi se trebala ponašati. Stavlja naglasak na unutarnju ljepotu. Navodi dosta primjera svetih djevice kojima želi potaknuti osobe na djevičanski život.

²¹ Usp. J. ANTOLOVIĆ, *Duhovni velikani. Sveci Katoličke crkve*, I. dio, Velika biblioteka „Obnovljenog života“, Zagreb, 1998., str. 59.

²² Usp. SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001., str. 58.

²³ Usp. SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001., str. 53.-54.

²⁴ SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001., str. 243.

1.4.3. Djevičanstvo kod Grgura iz Nise

Nakon što smo rekli nešto o Ambrozijevom shvaćanju djevičanstva i osoba koje su se odlučile na djevičanski život, prelazimo na Grgura iz Nise koji je napisao djelo „*Spis o djevičanstvu*“. Grgur veliča djevičanstvo i opisuje ga najvećim pohvalama. Za njega je taj oblik življenja lijep, pohvalan, dragocjen i najuzvišeniji od svih darova koje čovjek može primiti. Djevičanstvo se odnosi na božansku narav, odnosi se na nešto netjelesno, čisto i neraspadljivo. Ono je bez mane i poroka i čini čovjeka svetim. Djevičanstvo se odnosi na Presveto Trojstvo, nije ovozemaljsko. Bog je poklonio ljudima dar djevičanstva kako bi i oni mogli sudjelovati u čistoći. Grgur smatra kako Isus nije došao u svijet bračnim putem kako bi pokazao ljudima da je čistoća jedina sposobna za Božju prisutnost i Božji dolazak. Djevičanstvo sudjeluje u ljudskom spasenju jer u ljudski život dovodi Boga. Ono donosi sklad u ljudski život.²⁵

Grgur, slično kao i Ambrozije, promatra djevičanstvo kao anđeosko svojstvo: „Ako je život što ga Gospodin obećava pravednima poslije uskrsnuća jednak anđeoskom životu (Lk 20, 36) i ako je anđeoskoj naravi vlastito da stoji daleko od braka, tad je djevičanska osoba, pošto se približila „bljesku svetaca“ (Ps 109, 3) i bezgrješnim se životom povela za čistoćom bestjelesnih bića, već primila dobra obećanja. Budući pak da je djevičanstvo posrednik tih i takvih dobara, koji se govor može dostojno nadiviti toj milosti? Koje se drugo dušino dobro ukazuje tako velikim i dragocjenim da se u poređenju može sravniti s veličanstvenošću toga dara?“²⁶ Osoba koja se odluči na djevičanstvo postaje slična anđelima. Život djevičanske osobe postaje sličan životu svetaca i djevičanska osoba dobiva anđeosku čistoću. Promatra djevičanstvo kao blaženstvo koje čovjeka vodi Bogu.

Grgur donosi primjere osoba koje su se odlučile na djevičanski život. Navodi djevičanske primjere Ilije i Ivana koji su se odrekli svih tjelesnih uživanja kako bi se posvetili Bogu. Oni nisu marili za ovozemaljsko, nisu se brinuli ni što će jesti. Brinuli su se samo za Božje.²⁷ Grgur smatra kako se osoba mora osloboditi svih materijalnih stvari kako bi mogla živjeti djevičanskim životom. Ona se ne brine za svjetovno, nego samo za ono Božje: „Djevičanska osoba, izuzeta od svega toga i od svega posve slobodna, živi mirnim životom. Zapravo ništa ne postoji za čim bi se otimala da toga

²⁵ Usp. SVETI GRGUR IZ NISE, *Spis o djevičanstvu*, Symposion, Split, 1982., str. 107.-112.

²⁶ SVETI GRGUR IZ NISE, *Spis o djevičanstvu*, Symposion, Split, 1982., str. 169.

²⁷ Usp. SVETI GRGUR IZ NISE, *Spis o djevičanstvu*, Symposion, Split, 1982., str. 136.

posjeduje više. Isto tako nema ničega što bi protiv nje poticalo zavist njezinih susjeda. Takva se, naime, osoba ne veže ni na što uza što se u životu lijepi zaviđanje. Svoju dušu uzdiže iznad cijeloga svijeta i skupocjenim blagom drži jedino krepost. Živi bezbrižnim, spokojnim i neratobornim životom.²⁸ Djevičanska osoba ne traži izvanjsku ljepotu, nego traži unutarnju ljepotu i čuva svoje srce u čistoći.

Duša koja se sjedini sa Zaručnikom trudit će se čuvati svoje srce u čistoći. Mora se odvojiti od svake strasti i nečistoće.²⁹ Osoba koja se želi približiti Bogu mora biti čista srca. Mora se odvojiti od užitaka i tako će postati savršena. Važno je da osoba bude umjerena i da odabire ono što je korisno, a kloni se užitka.³⁰ Ljudi su više težili za ovozemaljskim ljepotama. Tražili su božansku ljepotu na krivim mjestima. Duša treba postati slična Bogu, a to može postići samo onaj tko se odrekne svega ljudskoga.³¹

Prema Grguru, pravo djevičanstvo je ono unutarnje u kojem se duša sjedinjuje s Bogom i oslobađa se strasti i želja. Grgur smatra da se duša ne smije baviti užitcima. Tjelesno djevičanstvo pomaže duhovnom- ono spriječava da tjelesnost zagospodari čovjekom. Duša se treba osloboditi svega što joj spriječava napredovanje u duhovnom životu. Kad se toga oslobodi, moći će potpuno pripadati božanskom životu.³² Grgur i Ambrozije slično govore o djevičanstvu. Naglašavaju važnost življenja u čistoći. Grgur ne opisuje kako izvanjski treba izgledati osoba koja želi živjeti djevičanski, ali govori o važnosti unutarnje čistoće i unutarnje ljepote duše. Naglašava važnost bavljenja duhovnim stvarima.

²⁸ SVETI GRGUR IZ NISE, *Spis o djevičanstvu*, Symposion, Split, 1982., str. 124.

²⁹ Usp. SVETI GRGUR IZ NISE, *Spis o djevičanstvu*, Symposion, Split, 1982., str. 173.

³⁰ Usp. SVETI GRGUR IZ NISE, *Spis o djevičanstvu*, Symposion, Split, 1982., str. 191.-192.

³¹ Usp. SVETI GRGUR IZ NISE, *Spis o djevičanstvu*, Symposion, Split, 1982., str. 155.

³² Usp. R. CANTALAMESSA, *Djevičanstvo*, Teovizija, Zagreb, 2006., str. 50.

2. Brak i obitelj kod crkvenih otaca: sveti Ambrozije i sveti Grgur iz Nise

I. Prvi dio

2.1. Pojam braka i obitelji

Kako bismo mogli shvatiti brak i obitelj kod crkvenih otaca, potrebno je najprije donijeti definicije braka i obitelji. Pastoralna konstitucija o Crkvi Drugog vatikanskog sabora *Gaudium et spes* definira brak kao intimnu zajednicu bračnog života i ljubavi. Bog je utemeljio brak i po njegovoj uredbi stvara se čvrsta ustanova.³³ Katekizam katoličke Crkve ovako govori o braku: „Krist Gospodin uzdigao je na dostojanstvo sakramenta ženidbeni savez među krštenima, kojim muška osoba i ženska osoba međusobno uspostavljaju zajednicu svega života po svojoj naravi usmjerenu k dobru supruga te k rađanju i odgajanju potomstva“.³⁴ Uočavamo kako je brak nerazrješiv i usmjeren je prema dobru supruga i rađanju djece. Katekizam Katoličke Crkve ovako definira obitelj: „Muž i žena ženidbom sjedinjeni čine zajedno sa svojom djecom jednu obitelj“.³⁵ Bog je ustanovio i posvetio obitelj. Rađanje djece je na dobro roditelja koji sudjeluju u Božjem planu stvaranja.³⁶ Brak i obitelj su vezani neraskidivom vezom.

2.1.1. Biblijsko utemeljenje braka i obitelji

Prvi biblijski tekstovi koji prikazuju ljudski par su tekstovi iz Knjige Postanka: „Na svoju sliku stvori Bog čovjeka, na sliku Božju on ga stvori, muško i žensko stvori ih“ (Post 1, 27). Bog stvara muškarca i ženu na svoju sliku i priliku, time poziva muškarca i ženu da sudjeluju u njegovoj ljubavi i u prenošenju života. Slika se Božja dovodi u vezu s parom „muško i žensko“.³⁷ Katekizam katoličke Crkve ovako piše o stvorenosti muške i ženske osobe: „Muško i žensko stvoreni su, to jest Bog ih je tako htio: s jedne strane, u savršenoj jednakosti, ukoliko su ljudske osobe, a s druge strane svako u svom bitku kao muško i žensko. „Biti muško“ i „biti žensko“ jest nešto dobro

³³ Usp. DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu*, (7. XII. 1965.), br. 48, u: Dokumenti, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.

³⁴ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 1601., Glas koncila, Zagreb, 1994.

³⁵ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 2202., Glas koncila, Zagreb, 1994.

³⁶ Usp. DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu*, (7. XII. 1965.), br. 48-50, u: Dokumenti, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.

³⁷ Usp. FRANJO, *Amoris laetitia-Radost ljubavi. Postsinodalna apostolska pobudnica o ljubavi u obitelji*, Zagreb, 2016., br. 9

što Bog hoće: muškarac i žena imaju neuništivo dostojanstvo koje im dolazi neposredno od Boga, njihova Stvoritelja. Muškarac i žena s istovjetnim su dostojanstvom „na sliku Božju“. Svojim „biti muško“ i „biti žensko“ odražavaju Stvoriteljevu mudrost i dobrotu.³⁸ Muško i žensko su stvoreni za osobno zajedništvo, kao pomoć jedno drugome. U braku se sjedinjuju, tvore jedno tijelo kako bi mogli prenositi život. Tako oboje surađuju u Stvoriteljevom djelu.³⁹ Budući da je Bog stvorio muško i žensko, na jednak im način daje dostojanstvo. I muškarac i žena su jednako osoba jer su oboje stvoreni na Božju sliku.⁴⁰ Ženidba je ustanovljena od Boga. Ženidba je „intimna zajednica bračnog života i ljubavi, koju je Stvoritelj utemeljio i providio vlastitim zakonima, sazda se bračnom vezom, to jest osobnim neopozivim pristankom“.⁴¹ Bog je utemeljio ženidbu, potvrdio svojim zakonima, a čovjek je prihvaća ženidbenim savezom, odnosno privolom. Ona je hod prema svetosti.⁴²

2.1.2. Otačko utemeljenje braka i obitelji

Nakon što smo rekli nešto o pojmovima braka i obitelji, prelazimo na brak i obitelj kod crkvenih otaca. U spisima patrističkog razdoblja nemamo puno bračnih tema. One se obrađuju u spisima u kojima se govori o djevičanstvu.

Brak i obitelj u prva tri stoljeća bili su pod utjecajem Novog zavjeta (Isus i Pavao), manihejci i gnosticici su osporavali vrijednost braka i obitelji te su se crkveni oci borili protiv njihovih naučavanja, bio je jak utjecaj asketizma te se pojavljuje redovništvo. Sklapanje braka se odvijalo u obiteljskom okruženju. Kako bismo razumjeli govor o braku, treba nam biti jasno tadašnje životno okruženje: postojala je spolna razuzdanost u privatnom i javnom životu. Gnosticici i manihejci su obezvrjeđivali ženidbu te su crkveni oci branili ženidbu kako bi osporili krivovjerna naučavanja.⁴³ Gnosticizam je bio rigoristička struja i pretjerano je shvaćao čistoću i tvrdio je da je materija zla. Uz gnosticizam, bio je i enkratizam koji je tvrdio da

³⁸ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 369, Glas koncila, Zagreb, 1994.

³⁹ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 372, Glas koncila, Zagreb, 1994.

⁴⁰ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 2334, Glas koncila, Zagreb, 1994.

⁴¹ DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu*, (7. XII. 1965.), br. 48, u: Dokumenti, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.

⁴² Usp. A. ČONDIĆ, *Brak i obitelj prema Gaudium et spes*, u: Služba Božja 54 (2014), br.3/ 4, str. 285.

⁴³ Usp. M. VALKOVIĆ, *Društveni utjecaji na brak i obitelj*, u: Bogoslovska smotra, 69 (1999), br. 2-3, str. 298.

kršćanin mora živjeti asketskim životom i biti uzdržljiv. Javile su se i laksističke struje koje su opravdavale slabljenje morala i bile u suprotnosti s Novim zavjetom. Crkveni su oci osporavali te tvrdnje i iznosili svoj nauk o braku. Oni nisu govorili da je brak zao, ali su preporučivali djevičanstvo. Po njima brak nije bio zao, ali preporučuju djevičanstvo.⁴⁴ Bračna i spolna čistoća u to vrijeme je bila iznimno cijenjena vrijednost.⁴⁵ Kroz prva četiri stoljeća mnogi su napadali brak i umanjivali mu vrijednost. Događali su se preljubi, požuda, mnoge rastave. Mnogi su ženidbu promatrali kao nešto grešno i kao da je ona đavolsko djelo. To je sve kvarilo bračni i obiteljski život onoga vremena.⁴⁶ U četvrtom stoljeću brak se usputno spominje, više se govori o djevičanstvu. U patrističkom se razdoblju dosta negativno promatra bračni život u usporedbi s djevičanstvom. Crkveni oci kao da žele iznijeti sve negativnosti braka i kao da žele još više ljudi privući na djevičanski život. No, crkveni su oci branili brak od svih ovih struja koje su se suprotstavljale braku i obitelji. U četvrtom stoljeću jedino Ivan Zlatousti donosi bračne teme. Ivan Zlatousti kaže da je ženidba slika Krista i Crkve. To otajstvo se sastoji od toga da se supružnici sjedinjuju i postaju jedno tijelo.⁴⁷ Ženidba je Božji dar i dobro koje smo dobili od Boga. Ona upotpunjuje čovjeka i dovodi ljude u stanje jedinstva.⁴⁸

2.1.2.1. Brak i obitelj kod svetog Ambrozija

Ambrozije je bio milanski biskup i on u svojim djelima većinom govori o djevičanstvu, ne spominje često brak, ali donosi neke elemente bračnog života u četvrtom stoljeću. Kao što smo već rekli, više je cijenio djevičanstvo od braka, ali nije osuđivao one koji su željeli živjeti bračnim životom.

Često upozorava da ne odbacuje brak. Ambrozije ne podržava one koji se protive braku jer ni djevičanski život ne bi bio moguć da nema onih koji bi to svojim brakom omogućili: „Budući da oni koji osuđuju ženidbu, osuđuju i potomstvo, kao i širenje ljudskog roda kroz dugi niz rađanja. Ta kako će se od vremena na vrijeme, sve do svršetka vjekova, moći izmjenjivati pokoljenja, ukoliko se ne bude vodila briga o

⁴⁴ Usp. V. VALJAN, *Moral spolnosti, braka i obitelji*, Svjetlo riječi, Sarajevo, 2002., str. 98.

⁴⁵ Usp. M. VIDAL, *Kršćanska etika*, UPT, Đakovo, 2001., str. 356.-357.

⁴⁶ Usp. S. KOS, *Ženidba u spisima kršćanskih pisaca prvih četiriju stoljeća*, Centar za bioetiku, Zagreb, 2004., str. 213.

⁴⁷ Usp. G. FREGNI, *O bračnoj ljubavi. Misli crkvenih otaca*, Verbum, Split, 2002., str. 18.

⁴⁸ Usp. S. KOS, *Ženidba u spisima kršćanskih pisaca prvih četiriju stoljeća*, Centar za bioetiku, Zagreb, 2002., str. 164.

ženidbi za rađanje djece?⁴⁹ Bračni život je, prema Ambroziju, dobar zbog rađanja. Brak je dobar, ali je na neki način i jaram. Pomiješan je s nekim neugodnostima. Ambrozije uspoređuje brak s plodovima na Božjoj njivi.⁵⁰ Bračni život, ako je skladan, drag je Bogu.

Sveti Ambrozije govori o tjelesnoj i duhovnoj ženidbi i govori da se i u jednoj i u drugoj ženidbi događa združenje (iako se u duhovnoj ženidbi ne može događati tjelesno združenje). Krepost stidljivosti treba pratiti osobe koje ulaze u brak. Tu Ambrozije donosi primjer Rebeke koja se prekrila veom kako je zaručnik ne bi vidio prije vjenčanja: „A zar je mali poticaj na stidljivost primjer Rebeke? Ona je velom prekrila lice da je se ne gleda prije vjenčanja. (Post 24, 65).“⁵¹ Ambrozije pomoću braka Josipa i Marije objašnjava kako je Marija kad se zaručila s Josipom dobila naziv supruge: „Neka vas nimalo ne uznemiruje što kaže sv. Pismo, a to je: „Josip uze Mariju, svoju ženu i ode u Egipat“. Pošto se udala za čovjeka uzela je ime supruge. Ime bračnih drugova dobiva se čim se sklopi ženidba, a gubitak djevičanstva nije oblik ženidbe, jer to je ženidbeni ugovor. U jednu riječ ženidba se ne sastoji u održavanju svatovskih običaja, nego da se najprije sklopi.“⁵² Uočavamo da ženidba započinje ženidbenim ugovorom, a ne gubitkom djevičanstva. Zaključujemo da je Ambrozije razlikovao dvije faze ženidbe: prva faza počinje ženidbenim ugovorom i ono daje sva prava koja ima zakonita ženidba. Druga faza ženidbe nastavlja se na prvu i u toj se fazi događa tjelesno sjedinjenje muža i žene. Ta ženidba je izvršena ženidba i bezuvjetno je nerazrješiva.⁵³

2.1.2.1.1. Brak- jedinstvo Krista i Crkve

Ambrozije govori o braku kao o jedinstvu Krista i Crkve. U tome mu je poslužila poslanica Efežanima u kojoj sveti Pavao govori o ženidbi kao o velikom otajstvu (Ef 5, 32). „Ženidba kao slika duhovnih jedinstava- Sjedinjenje Božje Riječi s ljudskom naravi, Riječi s dušom, duše s tijelom, mudraca s mudročću- slično je ženidbenom jedinstvu.“⁵⁴ Sveti Ambrozije opisuje kako je ženidba uzvišena. Uočavamo kako uz sve poteškoće koje se javljaju kod ženidbe, ona je jedinstvena i

⁴⁹ SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001., str. 35.

⁵⁰ Usp. SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001., str. 109.-111.

⁵¹ SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001., str. 76.

⁵² SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001., str. 173.

⁵³ Usp. S. KOS, *Ženidba u spisima kršćanskih pisaca prvih četiriju stoljeća*, Centar za bioetiku, Zagreb, 2004., str. 217.-218.

⁵⁴ S. KOS, *Ženidba u spisima kršćanskih pisaca prvih četiriju stoljeća*, Centar za bioetiku, Zagreb, 2004., str. 239.

sveta.⁵⁵ Poslanica Efežanima govori o braku kao sakramentu. Kršćanska se ženidba povezuje s Kristom i Crkvom.⁵⁶

2.1.2.1.2. Naglasak na duhovnoj ljepoti žene

Ambrozije opisuje mnoge neprilike koje donosi bračni i obiteljski život. Svaki čovjek koji traži ženu treba gledati unutarnju ljepotu, a ne izvanjsku. Žena se izvana uljepšava kako bi se svidjela mužu i time uništava ljepotu stidljivosti i potiču druge na grijeh. Za Ambrozija je ludost promijeniti izgled svoga lica kako bi se svidjele nekom drugom. U tom uljepšavanju žena često pretjera i onda se ne sviđa ni sebi jer je promijenila svoj izgled koji je imala od rođenja. Želi se svidjeti drugima i u tome pretjera i onda muž počne tražiti drugu ženu, a ona mu je sama dala povoda za to.⁵⁷ Ambrozije opisuje kako su izgledale te žene koje su se pretjerano uljepšavale: „Zato joj o vratu vise veoma skupe ogrlice, a po tlu joj se vuku zlatom protkane haljine. Da li se ta ljepota posjeduje, ili se više za novac kupuje? A kakvi li se još zamamljivi mirisi upotrebljavaju? Dragulji joj opterećuju uši, a na usne stavlja lažne boje. Što još ostaje njezino poslije toliko izobličavanja? Žena mijenja svoje osjećaje, i smatra da je još živa.“⁵⁸

„Pogledaj kako hoda naduta, kao kumir na trijumfalnim kolima, ona koja se odijeva s nakanom da bi se svidjela. Privlačeći na sebe pozornost i poglede sviju, upravo s time čime se nastoji svidjeti, doživi prezir. Prije omrzne narodu nego li se sviđi mužu. A vas nedostatak garderobe još više uljepšava; dok hodate ne nakićene, još ste ljepše. Gledaj one probušene uši, sažaljuju vrat pritisnut zlatnim teretom. Ne daje olakšanja u mukama činjenica što su ukrasi od različite kovine. Stoga je vrat pritisnut lancem, stoga su noge sputane okovima. Nema nikakve razlike u tome da li je osoba opterećena zlatom ili željezom. Glava je posve opterećena, a hodanje otežano.“⁵⁹ Sve su to zapreke koje smetaju ženama pokazati istinsku ljepotu.

Ambrozije smatra da žena treba biti lijepa iznutra i da joj sva ova pretjerivanja samo štete i udaljavaju muža od nje. Preporučuje muževima da gledaju unutarnju

⁵⁵ Usp. S. KOS, *Ženidba u spisima kršćanskih pisaca prvih četiriju stoljeća*, Centar za bioetiku, Zagreb, 2004., str. 238.-239.

⁵⁶ Usp. N. HOHNJEC, *Današnja iskušenja novozavjetne vizije braka i obitelji*, u: *Bogoslovska smotra* 69 (1999), br. 2-3, str. 261.

⁵⁷ Usp. SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001., str. 31.

⁵⁸ SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001., str. 32.

⁵⁹ SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001., str. 44.

ljepotu: „A zašto ti u ženi tražiš više ljupkost lica nego ponašanje? Neka ti ona bude radije draža po čestitosti nego po vanjskom izgledu.“⁶⁰ Ambrozije smatra da žena koja se odluči za brak postaje rob. Čini se da je i robovima lakše jer se kupovanjem roba plaća njihov rad, a ovdje je sam brak ropstvo. Žena koja se udaje procjenjuje se po količini zlata koja se za nju daje.⁶¹ Ambrozije smatra da žena koja se udaje nije više slobodna i gubi ono njoj vlastito.

2.1.2.1.3. Rađanje djece

Ambrozije navodi rađanje djece kao jedan od problema bračnog i obiteljskog života. Ovako govori o tome kako rađanje djece donosi mnoge probleme: „Usporedimo, ako vam se sviđa, dobra što ih uživaju udate, s onima što ih uživaju djevice. Ako se pak hvali plemenita žena roditelja brojne djece: što ih je više rodila, toliko su više bili njezini porođajni bolovi. Računa na radosti što ih ima s djecom, ali neka odmah spomene i nevolje što joj ona donose. Tek što je sklopila ženidbenu vezu, plače. Koje su to vrste želje, što su uzrok plaču? Začne, i ubrzo osjeti teret trudnoće. Tako plodnost prije donosi smetnje nego plod. Porodi, i boluje. Uistinu sladak zalog što počima s opasnošću, prestaje s opasnošću; što prije donosi bol nego ugodnost: stječe se između opasnosti, ne uživa se po svojoj volji! Čemu početi ovdje nabrajati velike brige za prehranu djeteta, za njegov odgoj i za udomljenje? A ove nevolje snalaze i sretnike. Majka stječe baštinike, ali joj se povećavaju boli. I nije potrebno spominjati nesretne slučajeve da se ne uznemire čestiti roditelji. Gledaj, sestro moja, kako je teško trpjeti ono što nije ugodno spominjati. I to koliko se odnosi na sadašnji život.“⁶² Žene u mukama i žalosti rađaju djecu. To je težak teret koji žene moraju nositi.

2.1.2.1.4. Smrt supružnika

Problem koji se također javlja u bračnom životu je i smrt supruga. Žena koja ostane udovica mora se sama brinuti za djecu. Ona koja ostane udovica smije se ponovno udati, ali Ambrozije to ne preporučuje. Druga ženidba je dopuštena samo ako umre suprug. Teško je živjeti u udovištvu, ali Ambrozije smatra da treba biti ustrajan. Poteškoća se javlja ako udovica želi rađati djecu. Ambrozije razmatra tri mogućnosti kod udovica: prva mogućnost je da udovica nije imala djece i Ambrozije smatra da

⁶⁰ SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001., str. 167.

⁶¹ Usp. SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001., str. 45.

⁶² SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001., str. 30.-31.

nema smisla ponovno iskušavati hoće li moći imati djece, druga je mogućnost da je udovica imala djecu ali su umrla i njoj Ambrozije savjetuje da se ne udaje ponovno kako ne bi ponovno morala trpjeti, treća mogućnost je da udovica ima djecu i njoj Ambrozije savjetuje da ne bi trebala imati više djece jer ta djeca neće biti braća i sestre njezinoj djeci nego će im biti protivnici.⁶³

Uočavamo da Ambrozije iznosi mnoge poteškoće koje donosi bračni i obiteljski život. U to vrijeme nije bilo jednostavno živjeti bračnim životom. Ambrozije više opisuje negativnosti braka i time kao da želi pokazati da brak ne donosi toliko dobra koliko donosi djevičanstvo.

2.1.2.2. Brak i obitelj kod svetog Grgura iz Nise

Sveti Grgur iz Nise piše o braku u svojem djelu „Spis o djevičanstvu“. U djelu prvo govori o braku, a onda tek prelazi na opis djevičanstva. Grgur kao da želi prvo iznijeti sve negativne strane braka i čitateljima pokazati kako brak nije dobar, a onda prelazi na opis onoga što je bolje, to jest, djevičanstva.

Grgur ne osuđuje ženidbu, ali kao i svi oci četvrtog stoljeća, daje prednost djevičanstvu. Ne zanemaruje brak: „Što se pak tiče braka, mi ovako mislimo: dužnost je više voditi brigu i više cijeniti žudnju za božanskim, ali službu se ženidbe ne smije prezirati, ako se njome može razborito i s mjerom služiti.⁶⁴ Praoca Izaka postavlja za primjer bračnog života. Izak nije oženio Rebeku kad je bila jako mlada, nego pri kraju njezine mladosti. Izak i Rebeka su primili Božji blagoslov jer njihov brak nije bio djelo strasti nego je krepost umjerenosti vladala njihovim brakom.⁶⁵

Prema Grguru, brak nije lišen Božjeg blagoslova. Čovjek ima prirodnu sklonost prema braku i on je u ljudskoj naravi.⁶⁶ Brak je dobar jer čovjek u braku ima društvo i ne živi sam.

⁶³ Usp. S. KOS, *Ženidba u spisima kršćanskih pisaca prvih četiriju stoljeća*, Centar za bioetiku, Zagreb, 2004., str. 236.-237.

⁶⁴ SVETI GRGUR IZ NISE, *Spis o djevičanstvu*, Symposion, Split, 1982., str. 142.

⁶⁵ Usp. SVETI GRGUR IZ NISE, *Spis o djevičanstvu*, Symposion, Split, 1982., str. 142.

⁶⁶ Usp. SVETI GRGUR IZ NISE, *Spis o djevičanstvu*, Symposion, Split, 1982., str. 140.

2.1.2.2.1. Nevolje bračnog i obiteljskog života

Grgur je bio oženjen i upoznao je poteškoće bračnog života. Naglašava kako postoje sretni brakovi, ali i te sretne brakove prate mnoge nevolje: „Opišimo ženidbu koja je sa svih strana sretna: obitelj na dobru glasu, dovoljno bogatstva, odgovarajuća dob, pravi cvijet mladosti i velika ljubavna dražest, za koju se može slutiti da je u jednoga bračnog druga veća nego u drugoga. Tu je i ono slatko nadmetanje kad pojedinac sebe nastoji pobijediti u ljubavi prema drugome. Tome nek se doda slava, moć, ugled i sve što hoće. Ali uoči i žalost koja nužno slijedi i izjeda nabrojena dobra.“⁶⁷ Sreću koja prati supružnike ubrzo zamjenjuje tuga i nevolja. Grgur smatra da su oni naizgled sretni, ali u sebi strahuju za bračnog druga i u njima se miješa sreća i tuga, žalost i veselje.⁶⁸ Grgur, slično kao i Ambrozije, smatra da je vanjska ljepota žene prolazna i da treba gledati unutarnju ljepotu: „Uživa li dok razgleda ljepotu, tad na poseban način drhti jer ga očekuje patnja. Ako pak motri što je mladosti drago i za čim čeznu nerazumni, kao primjerice oči s blistavim vjeđama, obrve oko očiju, obraze s ljupkim i dražesnim smiješkom, gustu i zlatnu kosu što šarenilom pletenicâ sja oko glave i sav taj prolazni sjaj, tad će, bez sumnje, ako je u njemu imalo razumnosti, u duši pomisliti da će sva ta velika ljepota jednom poput vala minuti i vratiti se u ništavilo.“⁶⁹

Grgur naglašava da brak ima prolaznu radost i da donosi mnoge nevolje i jade: „Gdje je nedaćama izvor? Može li se kukati nad udovištvom, osiroćenjem ili dječjim jadima, ako brak ne prethodi? Radosti, veselja i užici koji se sa zanosom traže, kao i sve za čim se u braku žudi, završava u takvim bolima. Brak se daje usporediti s mačem kome je držak, doduše, gladak, mekan, olašten, svijetao i dobro prilagođen udubini dlana, ali sve je ostalo željezno, sredstvo smrti, za oči strahotno i još strašnije ako se iskusi. Takva je i ženidba. Ona poput kakvoga drška od mača, ukrašena zgodnim rezbarijama, osjećajnom ticalu pruža glatki i površni užitak. Ali kad se nađe u rukama onoga koji ju je dotaknuo i kad zajedno sa sobom uvede bijede što je prate, ljudima postaje začetnikom leleka i jada.“⁷⁰ Grgur smatra da brak donosi puno loših iskustava.

⁶⁷ SVETI GRGUR IZ NISE, *Spis o djevičanstvu*, Symposion, Split, 1982., str. 114.-115.

⁶⁸ Usp. SVETI GRGUR IZ NISE, *Spis o djevičanstvu*, Symposion, Split, 1982., str. 115.

⁶⁹ SVETI GRGUR IZ NISE, *Spis o djevičanstvu*, Symposion, Split, 1982., str. 116.

⁷⁰ SVETI GRGUR IZ NISE, *Spis o djevičanstvu*, Symposion, Split, 1982., str. 167.

2.1.2.2.2. Brige oko djece

Još jedna od poteškoća koja se javlja u braku je briga oko djece. Grgur naglašava kako bračni parovi, uz strahove koje su do sada imali, sada imaju i strah oko toga što će biti s njihovim djetetom. Moraju paziti kako će odgajati dijete, hoće li mu se nešto loše dogoditi. Majci djeteta je još teže: ona podnosi porođajne tegobe, hrani dijete. I onda kad dijete odraste i ode od nje bude joj teže nego da nije imala djece.⁷¹ Mnogo je nevolja koje proizlaze iz bračnog i obiteljskog života. Čovjek je jednako nesretan i ako ima i ako nema djece. Postoje velike razlike među ljudima i jedan ima djecu, drugi nema, jedan je bogat, drugi siromašan. Ljudi se natječu tko će biti bolji i kao da se raduju tuđoj nesreći.⁷² Ljudi koji su lakomi i teže za slavom i čašću te mane prenose na svoju djecu. Njihova djeca to nasljeđuju i sve ostale njihove mane, kao što su zavist, mržnja, osvetoljubivost.⁷³

Grgur spominje još jedan problem koji prati bračni i obiteljski život, a to je smrt trudnice. Bračni parovi se raduju djetetu i ubrzo zamijene sreću tugom i žalošću. Plaču i spominju sve jade i nevolje koje donosi bračni život: „Ukućani, kao kakvi neprijatelji, pustoše ložnicu i umjesto nje smrt kite grobom. Tu su, uz to, beskorisna zazivanja, uzaludno lamatanje rukama, sjećanje na prijašnji život, proklinjanje onih što su svjetovali ženidbu, prekoravanje prijatelja koji je nisu spriječili, silna optužba živih ili preminulih roditelja, srdžba protiv ljudskoga života, osuda čitave ljudske prirode, brojni prigovori i prijekori protiv same božanske Providnosti, borba sa samim sobom, rat protiv onih koji prekoravaju i nikakvo oklijevanje pred najvećim bezumljem u riječi i djelu.“⁷⁴

2.1.2.2.3. Udovištvo

Osobe u braku kao da neprestano iščekuju smrt supružnika i stalno su u nekom strahu za voljenu osobu. Grgur opisuje kako udovica ostaje sama i prepuštena samoj sebi. To je još jedna od nevolja bračnog života: „Jer, evo, supruga još tijelom mlada, još ozarena svadbenim sjajem, možda još rumena od muževa ulaska i stida oborenih očiju kad nahrupe vrelije čežnje što im plahost ne dopušta izići na vidjelo, odjednom postaje udovicom, nesretnom, osamljenom i na se zaziva sva omražena imena. Dotad bijaše

⁷¹ Usp. SVETI GRGUR IZ NISE, *Spis o djevičanstvu*, Symposion, Split, 1982., str. 118.-119.

⁷² Usp. SVETI GRGUR IZ NISE, *Spis o djevičanstvu*, Symposion, Split, 1982., str. 122.

⁷³ Usp. SVETI GRGUR IZ NISE, *Spis o djevičanstvu*, Symposion, Split, 1982., str. 126.

⁷⁴ SVETI GRGUR IZ NISE, *Spis o djevičanstvu*, Symposion, Split, 1982., str. 118.

krasna, u bjelini i veoma ugledna. Nesreća što se na nju odjednom oborila zavija je u crninu. Baca je u tugu, pošto joj je otela svadbeni nakit. Potom u ložnici umjesto sjaja vlada tama i narikače razvlače žalopojke. U udovice se javlja mržnja protiv onih koji joj nastoje ublažiti boli. Nadolazi gađenje prema hrani, propadanje tijela, duša je u tuzi i žudi se za smrću. To često dovodi do samoga preminuća. Ako udovica s vremena na neki način i prebrodi ovu nesreću, iznova dolazi druga, bilo da ima ili nema djece. Ako ih ima, ona su zacijelo siročad i stoga vrijedna žaljenja. Po njima se jad opet ponavlja. Ako ne posjeduje djece, uspomena na preminuloga iščezava stubokom. Tad zlo nadvisuje svaku utjehu.⁷⁵ Uočavamo kako Grgur detaljno opisuje stanje udovice nakon muževe smrti kako bi jasnije predočio boli i nevolje što ih donosi bračni i obiteljski život. Grgur ne govori ništa izravno o tome treba li se udovica ponovno udati ili ne i ne govori da je zabranjeno ponovno se udati. Nakon muževe smrti neprijatelji se naslađuju, rodbina se veseli rasipanju imetka i zbog toga se mnoge udovice ponovno udaju jer ne mogu podnositi podsmjehivanje i mržnju ostalih. Želeći se obraniti od te mržnje same sebe zarobljavaju i ponovno proživljavaju tegobe bračnog života. Ali mnoge udovice kad se prisjete što im se dogodilo radije ostaju same i podnose sve ostale samo da opet ne dožive bračne nevolje.⁷⁶ Grgur ne preporučuje drugi brak jer vidimo koliko je iznio nevolja koje se događaju u prvom braku.

Grgur je iznio mnogo nevolja koje donosi bračni i obiteljski život i time kao da je želio poručiti da se osobe radije odluče za djevičanstvo: „Kad bi samo bilo moguće i prije iskustva naučiti što su drugi proživjeli! Kad bi se tek dalo nekim zasebnim razmišljanjem uvući u bračni život i promotriti njegovu zbilju, kako bi golema bila utrka onih što od sebe iz ženidbe bježe u djevičanstvo!”⁷⁷

II. Drugi dio

2.2. Vrijednosni aspekt djevičanstva, braka i obitelji

U ovom dijelu rada istaknut ćemo odnos između djevičanstva, braka i obitelji. Analizirat ćemo jesu li crkveni oci davali prednost djevičanstvu ili braku i obitelji. Moramo sagledati okolnosti i situaciju onoga vremena kako bismo shvatili zašto su crkveni oci tako pisali. Kao što smo već naveli, brak i obitelj bili su u stalnom sukobu s hereticima onog vremena. Bračni i obiteljski život bio je ugrožen jer su se s jedne strane

⁷⁵ SVETI GRGUR IZ NISE, *Spis o djevičanstvu*, Symposion, Split, 1982., str. 119.-120.

⁷⁶ Usp. SVETI GRGUR IZ NISE, *Spis o djevičanstvu*, Symposion, Split, 1982., str. 120.-121.

⁷⁷ SVETI GRGUR IZ NISE, *Spis o djevičanstvu*, Symposion, Split, 1982., str. 116.

zagovarali preljub i rastava, a s druge strane brak se promatrao kao nešto grešno. Društvena vlast onog vremena ujedno je bila i religijska vlast i nije brinula o bračnom i obiteljskom životu. Crkva i crkveni oci promicali su bračni i obiteljski život. Još jedan od razloga zašto su crkveni oci više pisali o djevičanstvu je i to što su se i oni sami odlučili na djevičanski život. Ambrozije je bio biskup i sam je živio djevičanskim životom i zato je pozivao mladiće i djevojke da žive takvim životom. Iako je opisivao djevičanstvo i pozivao na takav život, ne promatra brak kao nešto jako loše. On u svom djelu neprestano ponavlja kako ne osuđuje ženidbu jer da nema bračnog života ne bi moglo postojati ni djevičanstvo.⁷⁸ Grgur isto daje prednost djevičanstvu zbog svojih osobnih motiva. On je bio oženjen, ali mu je žena umrla i onda se povukao u samoću. Slično kao i Ambrozije, ne smatra da je brak loš, ali daje prednost djevičanstvu. Uočavamo kako Ambrozije i Grgur daju prednost djevičanstvu zbog situacije koja se događala u četvrtom stoljeću. Ambrozije i Grgur iako više iznose negativne strane braka, često puta naglašavaju njegovo jedinstvo i nerazrješivost. Uočavamo kako im je djevičanstvo važnije jer su i sami živjeli djevičanskim životom, ali ne možemo reći da im brak nije važan. Brak im je bio važan i ističu bračni i obiteljski život naspram življenja razuzdanim i slobodnim životom. Ne možemo reći da djevičanstvo umanjuje brak ili da brak umanjuje djevičanstvo.

Često se puta i danas naglašava važnost življenja djevičanskim životom i time kao da se umanjuje vrijednost braka. Postavlja se pitanje može li se djevičanstvo smatrati uzvišenijim od braka. I djevičanstvo i brak su karizme⁷⁹ i oni se međusobno upotpunjuju i potvrđuju. Priznaje se vrijednost različitih poziva. Poziv na djevičanstvo i poziv na brak su vrijedni pozivi i ne smije se jedno smatrati nižim pozivom, a drugo višim.

Reformatori su smatrali da je ženidba uzvišenija od djevičanstva i to Tridentski sabor osuđuje: „Tko kaže da stanje braka treba pretpostaviti stanju djevičanstva ili celibata, ili da nije bolje i blaženije ostati u djevičanstvu ili celibatu nego li vezati se ženidbom: neka bude kažnjen anatemom“.⁸⁰

⁷⁸ Usp. S. KOS, *Ženidba u spisima kršćanskih pisaca prvih četiriju stoljeća*, Centar za bioetiku, Zagreb, 2004., str. 213.

⁷⁹ Usp. DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu*, (7. XII. 1965.), br. 12, u: Dokumenti, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.

⁸⁰ H. DENZINGER, P. HÜNERMANN, *Zbirka sažetaka vjerovanja definicija i izjava o vjeri i čudoređu*, kan. 1810, UPT, Đakovo, 2002.

Ivan Pavao II. naglašava da biblijski tekstovi ne umanjuju vrijednost braka niti smatraju da je djevičanstvo uzvišenije od braka. Djevičanstvo i brak dva su načina na koja ljudska osoba može ostvariti svoju cjelovitost.⁸¹ Djevičanstvo može postojati ako postoji brak i isto tako brak može postojati ako postoji djevičanstvo.

Djevičanstvo i beženstvo ne umanjuju dostojanstvo ženidbe. Djevičanstvo i brak su dva poziva na ljubav. Kad se ne poštuje brak, nema poštovanja ni prema posvećenom djevičanstvu. Osoba koja živi djevičanskim životom u iščekivanju je eshatoloških zaruka s Kristom. Djevičanstvo je potrebno tražiti kao jedinu vrijednost.⁸² Vrijednost djevičanstva je u tome što ono predstavlja ljubav koja nema potrebu za posjedovanjem drugoga. Ono izražava slobodu nebeskog kraljevstva. Djevičanstvo je eshatološki znak uskrsnulog Krista, a brak je znak zemaljskog Krista. Djevičanstvo i brak su različiti pozivi na ljubav.⁸³ Osoba koja se odluči na djevičanstvo odriče se tjelesne plodnosti, ali postaje duhovno plodna.⁸⁴ Osobe koje žive djevičanskim životom trebaju svjedočiti ustrajnost svom pozivu, a isto tako i osobe koje su u braku mogu svjedočiti vjernost Bogu. Tako jedni drugima mogu pomoći u ostvarenju svog poziva.⁸⁵ Potrebno je da djevičanstvo i brak budu ugrađeni u kršćansku zajednicu.⁸⁶

2.3. Odnos djevičanstva i braka

Crkveni oci 4. stoljeća često uspoređuju djevičanstvo i brak. Naglasak stavljaju na djevičanstvo i potiču osobe da žive djevičanskim životom. Djevičanstvo se smatralo nečim uzvišenijim od braka. Crkveni oci su tvrdili da djevičanstvo nadilazi brak. Ne smatraju brak nečim lošim, ali predlažu djevičanstvo. Neki od crkvenih otaca su bili i oženjeni, ali oni savjetuju osobama djevičanski život i iznose sve ljepote i primjere djevičanskog života kako bi se osoba lakše odlučila na djevičanski život. Djevičanstvo je bilo bolje od braka, budući da je osoba pozvana slijediti Boga, a ne brinuti se za svjetovno. Brak donosi mnoge brige i bolje je živjeti djevičanskim životom.

⁸¹ Usp. IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio. Obiteljska zajednica*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1979., br. 11

⁸² Usp. IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio. Obiteljska zajednica*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1979., br. 16

⁸³ Usp. FRANJO, *Amoris laetitia-Radost ljubavi. Postsinodalna apostolska pobudnica o ljubavi u obitelji*, Zagreb, 2016., br. 161

⁸⁴ Usp. IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio. Obiteljska zajednica*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1979., br. 16

⁸⁵ Usp. FRANJO, *Amoris laetitia-Radost ljubavi. Postsinodalna apostolska pobudnica o ljubavi u obitelji*, Zagreb, 2016., br. 161

⁸⁶ Usp. R. CANTALAMESSA, *Djevičanstvo*, Teovizija, Zagreb, 2006., str. 93.

Djevičanstvo je, prema Baziliju Ancirskom, bolje od braka. Brak se odnosi na ovozemaljsko, a djevičanstvo na nebesko. Brak se mora podvrgavati zakonima, a djevičanstvo je iznad zakona. Krist je preporučio ljudima djevičanstvo. No Bazilije govori kako je bolje oženiti se nego ne biti ustrajan živjeti djevičanskim životom. Osobe koje se odluče na djevičanski život ne mogu se ponašati kako one žele, nego moraju svoj život posvetiti Bogu. Ako ne ide za tim ciljem, onda je bolje da osoba bude u braku i da ima djecu i brine se o njima.⁸⁷

Sveti Ivan Zlatousti poistovjećuje djevičanstvo sa ženidbom s Kristom. Uspoređuje djevičanstvo s nebom i anđelima, a brak sa zemljom i ljudima. Tom usporedbom želi jasnije pokazati koliko je djevičanstvo bolje od braka. Sveti Ivan Zlatousti ne govori da je brak grešan. Djevičanstvo je teško, ali nije teže od ženidbe koja sa sobom donosi mnoge brige i nevolje. Sveti Ivan Zlatousti smatra da brak odabiru oni koji su nižeg položaja, a djevičanstvo odabiru oni uzvišeniji koji teže k savršenom. I on smatra, kao i BazilijeAncirski, da je bolje sklopiti brak nego ne obdržavati zavjetovano djevičanstvo. Takav grijeh se osuđuje više nego bludnost.⁸⁸ Grgur Nazijanski često uspoređuje odnos djevičanstva i braka i daje prednost djevičanstvu, ali ne osuđuje ni one koji se ožene. Između djevičanstva i braka postoji velika razlika, razlikuje se po tome koliko se osoba daruje Bogu.⁸⁹ Kao što smo već rekli, crkveni oci govore jako pohvalno o djevičanstvu i o njemu donose najljepše primjere. Ne osuđuju brak, ali radije preporučuju djevičanstvo. Sada ćemo vidjeti što o odnosu djevičanstva i braka govore Ambrozije i Grgur iz Nise budući da smo njihova djela uzeli kao osnovna za proučavanje.

2.3.1. Odnos djevičanstva i braka kod svetog Ambrozija

Ambrozije ne osuđuje ženidbu, nego iznosi ljepote djevičanstva. Na djevičanstvo se ne odlučuje puno ljudi, većina se odlučuje za brak. Ali djevičanstvo ne bi bilo moguće kad ne bi bilo ljudi koji su se opredijelili za brak. On promatra djevičanstvo i brak kako bi ljudima pokazao što je od toga uzvišenije.⁹⁰ Ambrozije

⁸⁷ Usp. S. KOS, *Ženidba u spisima kršćanskih pisaca prvih četiriju stoljeća*, Centar za bioetiku, Zagreb, 2004., str. 124.-125.

⁸⁸ Usp. S. KOS, *Ženidba u spisima kršćanskih pisaca prvih četiriju stoljeća*, Centar za bioetiku, Zagreb, 2004., str. 182.-184.

⁸⁹ Usp. S. KOS, *Ženidba u spisima kršćanskih pisaca prvih četiriju stoljeća*, Centar za bioetiku, Zagreb, 2004., str. 142.

⁹⁰ Usp. SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001., str. 35.

ovako govori: „Nemam nakane odvrćati od ženidbenog staleža, nego iznosim prednosti djevičanstva.“⁹¹

Ovaj crkveni otac se ne protivi ženidbi i to često ponavlja kako bi dokazao onima koji su bili protiv ženidbe da ženidba nije nešto loše: „Ja, dakle, ne osuđujem ženidbu, nego vršim smotru plodova svetog djevičanstva. Budući da je ono djelo malobrojnih, ženidba je pak djelo većine. Djevičanstvo nam ne bi bilo moguće, kad ne bi bilo onoga odakle bi se rodilo. Ja uspoređujem jedino dobro s dobrim, kako bi vam se bolje osvijetlilo ono što je od dvoga uzvišenije.“⁹²

Nadalje, poziva u djevičanski stalež i one koji se žele udati. Mnogi mu prigovaraju da previše uzdiže djevičanstvo i svima ga savjetuje. Još jedan od prigovora je da brani udaju djevojkama koje su se zavjetovale na djevičanstvo i odvratio je od braka neke djevojke koje su bile pred udajom. Njegova je dužnost uvjeriti ljude da zavole djevičanstvo. Ambrozije donosi primjer apostola koji su utvrdili kako je puno teže živjeti u braku nego živjeti djevičanskim životom. Treba hvaliti bračni život, ali Ambrozije ipak daje prednost djevičanstvu. Osoba koja živi bračnim životom ne smije osuđivati one koji su se odlučili na djevičanski život. Isto tako ni osoba koja živi djevičanskim životom ne smije osuđivati one koji žive bračnim životom.⁹³ Ambrozije neprestano navodi prednosti djevičanstva, ali ne osuđuje one koji su se odlučili na bračni život. U IV. knjizi „*Nagovori o djevičanstvu*“ Ambrozije govori o udovici Julijani koja je imala tri kćeri i sina koji su se odlučili živjeti djevičanskim životom. Julijana predlaže svojoj djeci odabir djevičanskog života: „Djeco, čuli ste kako se veoma nagrađuje djevičanstvo. Za nj se dobiva Kraljevstvo nebesko; a u tom Kraljevstvu živi se anđeoski. Ja vas potičem na to od čega ništa nema boljega; jer između ljudi jeste Anđeli, koji se međusobno ne vežu ženidbenim vezom. Stoga one koje se ne udaju, i oni koji se ne žene, jesu kao Anđeli u tijelu, pa su sačuvani od tjelesnih nevolja, ne znaju što je robovanje, nisu poneseni strujom ovozemaljskih briga, nastoje da im duh bude osvojen od Boga, i kao što su napustili prolazno tijelo, ne misle na čovječje poslove, nego na Gospodnje poslove.“⁹⁴ Po primjeru Julijane uočavamo kako je djevičanstvo bilo cijenjeno i mnogi su roditelji donosili primjere kako bi svojoj djeci približili djevičanski život i kako bi se djeca lakše odlučila za takav život.

⁹¹ SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001., str. 30.

⁹² SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001., str. 35.

⁹³ Usp. SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001., str. 105.-110.

⁹⁴ SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001., str. 214.

Julijana i sama zna za muke i nevolje koje donosi brak. Njezin je suprug bio dobar, ali ona mu je svejedno morala biti podložna i ugađala mu je. Iako je on bio dobar, ona nije bila slobodna. Ona je ostala udovica i to povezuje s tim da je Bog uzeo njezinog muža kako ga nitko ne bi zvao mužem. U braku joj je bilo dobro, ali sad su od njega ostale samo teškoće i ona predlaže svojoj djeci djevičanski život jer će ona tako postati majka djevice i tako će barem dijelom uživati u djevičanskom životu.⁹⁵ Julijana savjetuje kćerima da hvale i slave Gospodina, a to jedino mogu činiti ako ne misle o udaji i svjetovnim brigama jer one koje se udaju imaju mnogih neprilika.⁹⁶ Ona savjetuje djeci da ostanu vjerni Bogu i da se posvete Kristu jer ona osoba koja se odluči na djevičanski život želi se svidjeti jedino Kristu. Djevojka koja se odluči na bračni život želi se svidjeti jedino mužu.⁹⁷ Uočavamo kako Julijana navodi djeci mnoge nevolje koje su joj ostale nakon bračnog života. Budući da ona sama nije odabrala djevičanski život, savjetuje njima da ne pogriješe i da na vrijeme odustanu od muka i nevolja bračnog života. Iz ovih nekoliko primjera uočavamo kako Ambrozije nije protivnik ženidbe, ali donosi puno primjera djevičanskih osoba i tim primjerima potiče na djevičanstvo.

2.3.2. Odnos djevičanstva i braka kod Grgura iz Nise

Sveti Grgur iz Nise bio je oženjen s Theosebejom. Žena mu je umrla i nakon toga se povukao u samoću. Brak je na Grgura dosta negativno utjecao, te u svojim spisima često negativno govori o ženidbi.⁹⁸ Grgur, kao i ostali oci 4. stoljeća, daje prednost djevičanstvu: „Ali ako želiš znati poteškoće bračnoga života, počuj što o njemu govore žene koje ga poznaju iz iskustva. One blagoslivlju život djevojaka koje su od početka prihvatile djevičansko življenje i ljepotu mu nisu upoznale preko nevoljâ. Djevičanstvo, naime, ne podliježe nijednom od navedenih zala. Ono ne oplakuje osiroćenje, ne tuguje zbog udovištva, stalno živi s neraspadljivim Zaručnikom i uvijek se diči plodovima bogoljubnosti. Djevičanstvo neprestance motri kako mu u svim dobrima cvate kuća koja mu je zaista vlastita. U njoj neprekidno stanuje Gospodar kuće koji je uvijek nazočan. Za djevičanstvo smrt nije dijeljenje nego ostvarenje sjedinjenja s Ljubljenim.“⁹⁹ Uočavamo kako Grgur veliča djevičanstvo i daje mu prednost pred

⁹⁵ Usp. SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001., str. 215.-216.

⁹⁶ Usp. SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001., str. 227.

⁹⁷ Usp. SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001., str. 223.

⁹⁸ Usp. J. PAVIĆ- T.Z. TENŠEK, *Patrologija*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993., str. 187.

⁹⁹ SVETI GRGUR IZ NISE, *Spis o djevičanstvu*, Symposion, 1982., str. 121.

bračnim životom. Djevičanstvo ne propada sa smrću kao brak, nego je i iznad smrti. Osoba koja odabere djevičanski život ne dijeli se sa svojim Zaručnikom nego se nakon smrti sjedinjuje s njim. Prema Grguru, djevičanstvo donosi manje problema i nevolja nego bračni život. Čak i žene koje žive u braku predlažu djevičanstvo jer su shvatile kakve sve nevolje donosi bračni život.

Onaj tko ne živi bračnim životom lakše može podnositi nevolje života i može misliti na sebe samoga. Oni koji su u braku moraju se brinuti za obitelj i nemaju vremena brinuti se o sebi. Zauzeti su brigom za druge te se ne mogu posvetiti svojoj nutrini.¹⁰⁰ Grgur neprestano hvali djevičanstvo, a brak promatra dosta negativno: „Hoće li, dakle, onaj tko pogled upire u djevičanski život i zgrće krepost koju ne omeđuje nikakav ljudski međaš ikada pristati da mu se duša prikloni bilo čemu niskom što noge gaze? Hoće li se diviti zemaljskom bogatstvu, ljudskoj moći ili bilo čemu za čim čezne bezumlje? Ako se tko još nalazi u tako niskom raspoloženju s obzirom na spomenuto, izvan je našega zbora i ništa nema s našim govorom. Ako pak „misli na ono što je gore“ (Kol 3, 2) i s Bogom se kreće po višnjim predjelima, posve se je uzdignuo iznad navedenoga jer ne pozna opće uporište za lutanje u tim zbiljama, a to je, velim, ženidba. Nastojanje, naime, da se bude iznad ostalih- ta neugodna žudnja- , oholost koju bismo, i nećemo se prevariti, najbolje mogli nazvati sjemenom ili korijenom svakoga grešnog trna uglavnom potječe iz bračnoga vrela.“¹⁰¹ Uočavamo da Grgur promatra djevičanstvo kao nebesko, a brak kao ovozemaljsko i da brak uzrok mnogih grijeha. Grgur smatra da je brak jedini izvor udovičkog života. Onaj tko se uzdrži od sklapanja braka oslobađa se svega što nije dobro. Tko se odluči na djevičanstvo uklanja nesreću iz svog života i čovjek postaje duhovno neraspadljiv.¹⁰² Onaj tko sklopi tjelesni brak brine se o tjelesnom zdravlju, o bogatstvu i da dobro živi kako mu nitko ne bi prigovarao. Onaj tko se odluči na djevičanstvo misli na to da ostane duhovno mlad, bogat u duši i ne hvali se ovozemaljskim dobrima nego teži za nebeskim.¹⁰³ Prema Grguru, brak donosi mnoge poteškoće i bolje je živjeti djevičanskim životom kako bi se čovjek mogao posvetiti samom sebi i misliti na nebesko. Grgur ne osuđuje bračni život, ali donosi sve prednosti djevičanskog života. Grgur u svojem djelu pokazuje žaljenje prema bračnom životu kada iznosi sve prednosti i ljepote djevičanskog života. Velika je razlika između

¹⁰⁰ Usp. SVETI GRGUR IZ NISE, *Spis o djevičanstvu*, Symposion, Split, 1982., str. 121.

¹⁰¹ SVETI GRGUR IZ NISE, *Spis o djevičanstvu*, Symposion, Split, 1982., str. 125.

¹⁰² Usp. SVETI GRGUR IZ NISE, *Spis o djevičanstvu*, Symposion, Split, 1982., str. 168.

¹⁰³ Usp. SVETI GRGUR IZ NISE, *Spis o djevičanstvu*, Symposion, Split, 1982., str. 189.

ženidbe i djevičanstva. Grgur neprestano želi pokazati kolika je razlika između djevičanstva i braka i kolika je prednost djevičanskog života. Grgur misli da su osobe koje su u braku znale kakav je bračni život, vjerojatno se ne bi ženile i odlučile bi se na djevičanski život. Djevičanstvo je lakše jer nema briga oko djece i oko toga hoće li osoba morati živjeti u udovištvu ako joj bračni partner umre. Djevica se ne mora brinuti oko smrti muža jer je njezin Zaručnik besmrtnan i zato je bolje odabrati djevičanski život.

2.4. Poslanica Korinćanima u Ambrozijevim i Grgurovim spisima. (1 Kor 7)

„Sada o onome što ste mi pisali. Dobro je čovjeku ne dotaći ženu. Ipak, zbog bludnosti, neka svaki ima svoju ženu i svaka neka ima svoga muža. Muž neka vrši dužnost prema ženi, a tako i žena prema mužu. Žena nije gospodar svoga tijela, nego muž, a tako ni muž nije gospodar svoga tijela, nego žena. Ne uskraćujte se jedno drugome, osim po dogovoru, povremeno, da se posvetite molitvi pa da se opet združite da vas Sotona ne bi napastovao zbog vaše neizdržljivosti. Ali to velim kao dopuštenje, ne kao zapovijed. A htio bih da svi ljudi budu kao i ja; ali svatko ima svoj dar od Boga, ovaj ovako, onaj onako. Neoženjenima pak i udovicama velim: dobro im je ako ostanu kao i ja. Ako li se ne mogu uzdržati, neka se žene, udaju. Jer bolje je ženiti se negoli izgarati. A oženjenima zapovijedam, ne ja, nego Gospodin; žena neka se od muža ne rastavlja- ako se ipak rastavi, neka ostane neudana ili neka se s mužem pomiri- i muž neka ne otpušta žene. Ostalima pak velim- ja, ne Gospodin; ima li koji brat ženu nevjernicu i ona privoli stanovati s njime, neka je ne otpušta. I žena koja ima muža nevjernika te on privoli stanovati s njome, neka ne otpušta muža. Ta muž nevjernik posvećen je ženom i žena nevjernica posvećena je bratom. Inače bi djeca vaša bila nečista, a ovako sveta su. Ako li se nevjernik hoće rastaviti, neka se rastavi; brat ili sestra u takvim prilikama nisu vezani: ta na mir nas je pozvao Bog. Jer što znaš, ženo, hoćeš li spasiti muža? Ili što znaš, mužu, hoćeš li spasiti ženu? U drugome svatko neka živi kako mu je Gospodin dodijelio, kako ga je Bog pozvao. Tako određujem po svim crkvama. Je li tko pozvan kao obrezan, neka ne prepravlja obrezanja. Ako je pozvan kao neobrezan, neka se ne obrezuje. Obrezanje nije ništa i neobrezanje nije ništa, nego- držanje Božjih zapovijedi. Svatko neka ostane u onom zvanju u koje je pozvan. Jesi li pozvan kao rob? Ne brini! Nego, ako i možeš postati slobodan, radije se okoristi. Jer tko je u Gospodinu pozvan kao rob, slobodnjak je Gospodnji. Tako i tko je pozvan kao slobodnjak, rob je Kristov. Otkupninom ste kupljeni: ne budite robovi ljudima. Svatko u

čemu je pozvan, braćo, u tome neka i ostane pred Bogom. O djevicama nemam zapovijedi, nego dajem savjet kao čovjek po milosrđu Gospodnjem vrijedan povjerenja. Smatram dakle: dobro je to zbog sadašnje nevolje, dobro je čovjeku tako biti. Jesi li vezan za ženu? Ne traži rastave. Jesi li slobodan od žene? Ne traži žene. Ali ako se i oženiš, nisi sagriješio; i djevica ako se uda, nije sagriješila. Ali takvi će imati tjelesnu nevolju, a ja bih vas rado poštudio. Ovo hoću reći, braćo: Vrijeme je kratko. Odsele i koji imaju žene, neka budu kao da ih nemaju: i koji plaču, kao da ne plaču; i koji se vesele, kao da se ne vesele; i koji kupuju, kao da ne posjeduju; i koji uživaju ovaj svijet, kao da ga ne uživaju, jer- prolazi obličje ovoga svijeta. A rado bih da budete bezbrižni. Neoženjen se brine za Gospodnje, kako da ugodi Gospodinu. A oženjen se brine za svjetovno, kako da ugodi ženi, pa je razdijeljen. I žena neudana i djevica brine se za Gospodnje, da bude sveta i tijelom i duhom; a udana se brine za svjetovno, kako da ugodi mužu. Ovo pak govorim vama na korist, ne da vam postavim zamku, nego da primjerno i nesmetano budete privrženi Gospodinu. Misli li tko da je nepriličan prema svojoj djevici kad je preživotan i s njome mora biti, neka čini što je nakanio, ne griješi; neka se uzmu. Tko je pak nepokolebljivo stalan u srcu te nema potrebe, a u vlasti mu je volja pa to odluči u svom srcu- čuvati svoju djevicu- dobro čini. Tako, tko se oženi svojom djevicom, dobro čini, a tko se ne oženi, bolje čini. Žena je vezana dokle živi muž njezin. Umre li muž, slobodna je: neka se uda za koga hoće, samo u Gospodinu. Bit će ipak blaženija ostane li onako, po mojem savjetu. A mislim da i ja imam Duha Božjega.“ (1 Kor 7, 1- 40)

Pavao piše ovu poslanicu u vrijeme kad su se u Korintu pojavili mnogi problemi. U Korintu su se počeli širiti bludnost i nemoral. Pavao odgovara na konkretne probleme toga vremena.¹⁰⁴ On i sam zagovara celibat, ali umjereno. Ne govori da je celibat uzvišeniji od braka niti osuđuje one koji žive bračnim životom. Pavlovo je mišljenje da su neoženjeni slobodni služiti Bogu i nemaju toliko briga kao oni koji žive bračnim životom. To ne znači da brak nije dobar, ali bolje je djevičanstvo. Pavao podsjeća Korinćane da svaki brak nosi određene obveze.¹⁰⁵

U 1 Kor 7 naglašava vrijednost djevičanstva, ali i usmjerava bračne drugove da i oni budu privrženi Gospodinu. Brak i djevičanstvo se nadopunjuju- bračni je život

¹⁰⁴ Usp. C. TOMIĆ, *Savao Pavao: vrijeme, život i djelo apostola Pavla*, Provincijalat franjevača konventualaca, Zagreb, 1982., str. 85.

¹⁰⁵ Usp. L. MORRIS, *Prva Korinćanima, uvod i komentar*, Dobra vest, Novi Sad, 1984., str. 98.-99.

slika otajstva pripadnosti Krista Crkvi, a djevičanstvo upućuje bračne drugove na nebeske vrijednosti.¹⁰⁶ Pavao u svojoj poslanici brani brak. Ženidba i djevičanstvo su uzajamni i zajedno se tumače. Pavao ne podcjenjuje brak, smatra da je on dobar, ali ukazuje na prednosti djevičanskog života. Ne govori da je grešno stupanje u brak, nego ga ne preporučuje zbog ovozemaljskih briga i poteškoća koje donosi brak.

Ambrozije u djelu „*Spisi o djevičanstvu*“ sedam puta spominje ovu poslanicu. U prvoj knjizi „*O djevicama*“ citira apostola Pavla koji ne daje zapovijedi djevicama, nego ih savjetuje i uz taj citat Ambrozije govori djevicama da se djevičanstvo može savjetovati i željeti, ono se ne može nikom zapovijedati. Djevica se brine za Gospodnje, a ona koja je udana brine se kako će ugoditi mužu.¹⁰⁷ Ambrozije ne želi obezvrijediti one koji su se odlučili na bračni život i opet spominje Pavla i citat koji govori o tome da oženjeni ne traže rastave i da oni koji se udaju dobro čine, a oni koji ostaju u djevičanstvu bolje čine.¹⁰⁸ U drugoj knjizi „*O djevičanstvu*“ Ambrozije opet spominje istu poslanicu i citat u kojem apostol Pavao govori da se udana žena brine za to da ugoditi mužu, a devica se brine da ugoditi Gospodinu. Ambrozije to ovako pojašnjava: „I uza sve spomenute poteškoće, ipak ona koja se uda, ne griješi, ali uza sve to biti će podložna teškim zahtjevima tijela: jer velike su poteškoće pri vršenju majčinih dužnosti, teške muke za odgoj djece! I upravo je radi toga Apostol htio ih prije upozoriti kako se ne bi kasnije pokušali izvući iz ženidbe: zbog poteškoća. Zaista mnoge, kad se nađu u takvoj neprilici, izjavljuju kako više ne žele znati za muža. Ali također i muževi, koji ne prihvaćaju tegobe ženidbe, osjećaju odvratnost prema supruzi.“¹⁰⁹ Na drugom mjestu u istoj knjizi Ambrozije potiče djevice na svet život i spominje Pavla koji potiče svojim primjerom da svi ostanu kao on.¹¹⁰ U četvrtoj knjizi „*Nagovori o djevičanstvu*“ Ambrozije citira 1 Kor i uz pomoć tog citata objašnjava kako je muž gospodar ženinog tijela, a žena muževljevog: „i kako li je čudesno, ono isto što se traži od žene, kada također muž nije više svoj, nego ženin? Kada jači nije svoj gospodar, koliko li je manje slabiji. Zajedničko služenje dakle ne razvezuje ženu, nego joj još više steže lance.“¹¹¹ Ambrozije također predlaže da svi žive djevičanskim životom i navodi primjer apostola Pavla koji je živio djevičanskim životom. Da nije živio djevičanskim životom ne bi se

¹⁰⁶ Usp. B. DUDA, *Ženidba i djevičanstvo u 1 Kor*, u Bogoslovska smotra (49), 1979., br. 1-2, str. 33.

¹⁰⁷ Usp. SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001., str. 29.

¹⁰⁸ Usp. SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001., str. 30.

¹⁰⁹ SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001., str. 109.

¹¹⁰ Usp. SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001., str. 152.-153.

¹¹¹ SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001., str. 215.

mogao posvetiti apostolskom radu.¹¹² U toj istoj knjizi Ambrozije zaključuje kako je djevičanstvo dobra stvar i spominje 1 Kor 7, 38. Onaj tko udaje djevicu izbjegava opasnosti, a onaj koji ne udaje djevicu bolje čini jer će od toga imati veću korist.¹¹³ Ambrozije donosi i citat iz 1 Kor 7, 40 gdje apostol Pavao govori da je blaženije ostati u djevičanstvu. Nakon tog citata Ambrozije zaključuje kako je ženidba lijek protiv požude, a plaća djevičanstvu je vječni život.¹¹⁴ Ambrozije navodi primjer apostola Pavla kako bi djevicama bolje približio djevičanski život i kako bi one bile još ustrajnije u življenju djevičanskog života. Ambrozije navodi da je ženidba isto dobra, ali bolje je živjeti djevičanskim životom.

Grgur iz Nise spominje Pavlovu 1 Kor 7 tri puta. Prvi puta ju spominje kada govori da je dobro da se osoba bavi duhovnim stvarima, a ne svjetovnim. Drugi put isto citira apostola Pavla i govori da se onaj tko nije oženjen može bolje posvetiti Bogu i duhovnim stvarima. Treći put isto citira apostola Pavla kada govori o tome da osoba ne može biti razdijeljena između svjetovnog i duhovnog, ne može služiti dvojici gospodara. Mudar čovjek odabire bavljenje duhovnim stvarima jer je to korisnije. Uočavamo da Grgur citira apostola Pavla kako bi obranio djevičanski život i prikazao ga važnijim od bračnog života. Ovim Pavlovim citatima Grgur to potvrđuje.

¹¹² Usp. SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001., str. 215.

¹¹³ Usp. SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001., str. 226.

¹¹⁴ Usp. SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001., str. 226.

3. Brak i obitelj prema crkvenim dokumentima

Nakon što smo vidjeli što crkveni oci pišu o braku i obitelji, iznijet ćemo bitne elemente braka i obitelji te uočiti govore li o njima i Ambrozije i Grgur. Uočiti ćemo koji se problemi danas javljaju u bračnom i obiteljskom životu i nakon toga ćemo iznijeti pozitivne vrijednosti braka i obitelji koje donosi apostolska pobudnica *Familiaris consortio*.

3.1. Bitni elementi braka i obitelji

Zakonik kanonskog prava ovako navodi za ženidbu: „Ženidbeni savez, kojim muška osoba i ženska osoba međusobno uspostavljaju zajednicu svega života po svojoj naravi usmjerenu k dobru ženidbenih drugova te k rađanju i odgajanju potomstva, Krist Gospodin uzdigao je među krštenima na dostojanstvo sakramenta.“¹¹⁵ Zakonik donosi i svojstva ženidbe, a to su jednost i nerazrješivost koja ženidbom postaju čvrsto vezana.¹¹⁶ Bitna svojstva ženidbe su i otvorenost životu, vjernost i nerazrješivost. Ženidba je jedinstvo dviju osoba, mnogoženstvo kvari plan koji je Bog odredio za čovjeka.¹¹⁷

Jedinstvo i nerazdruživost su temeljna svojstva bračne zajednice.¹¹⁸ Sveti Ambrozije govori o jednoj ženidbi i preporučuje jednu ženidbu jer je Bog ustanovio takvu ženidbu. Bog je stvorio jednog muža i jednu ženu. Ambrozije ovako govori: „I bit će dvoje u jednom tijelu (Post 2, 24). Ovo ne reče o drugoj, nego o prvoj ženidbi. Niti je Eva dobila drugoga muža, a ni sveta Crkva nije se sastala s drugim mužem: i zato treba čuvati jednu ženidbu. Ni Izak nije znao za drugu ženu nego samo za Rebeku (usp. Post 24, 67), a ni oca Abrahama nije pokopao s drugom nego sa Sarom (usp. Post 25, 10).“¹¹⁹ Ambrozije naglašava ženidbeno jedinstvo. Ženidbenim savezom dvije osobe postaju jedno tijelo i jedan duh.¹²⁰

¹¹⁵ CIC, *Zakonik kanonskog prava*, Glas koncila, Zagreb, 1996., kann. 1055

¹¹⁶ Usp. CIC, *Zakonik kanonskog prava*, Glas koncila, Zagreb, 1996., kann. 1056

¹¹⁷ Usp. IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio. Obiteljska zajednica*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1979., br. 19

¹¹⁸ Usp. A. ČONDIĆ, *Brak i obitelj prema Gaudium et spes*, u: Služba Božja 54 (2014), br.3/ 4, str. 286.

¹¹⁹ S. KOS, *Ženidba u spisima kršćanskih pisaca prvih četiriju stoljeća*, Centar za bioetiku, Zagreb, 2004., str. 215.-216.

¹²⁰ Usp. S. KOS, *Ženidba u spisima kršćanskih pisaca prvih četiriju stoljeća*, Centar za bioetiku, Zagreb, 2004., str. 216.

Grgur iz Nise ovako piše o jednoj ženidbi: „Jedno je jedino zakonito spajanje žene s mužem i muža sa ženom.“¹²¹

Vjernost je isto jedan od uvjeta bračnog života. „Vjernost izražava postojanost u održavanju zadane riječi. Bog je vjeran. Sakrament ženidbe muža i ženu uvodi u vjernost Krista svojoj Crkvi. Bračnom čistoćom oni tu tajnu svjedoče pred svijetom.“¹²² Uočavamo kako i Ambrozije i Grgur isto navode vjernost kao jedan od bitnih elemenata bračnog života. Ako netko nije vjeran, čini preljub. Ovako govori Ambrozije: „Preljubom se krše prava sklopljene ženidbe, oskvrnjuje se tuđa bračna postelja i krši se zakon.“¹²³ i „Supružnik koji s drugim, a ne sa svojim, tjelesno opći, ostavlja svetu ženidbenu zajednicu, daje prednost onomu što je bludno i škodljivo, združuje se sa zmijom.“¹²⁴ Drugi element bračnog života je nerazrješivost. Temelj bračnoj nerazrješivosti nalazimo u Svetom Pismu u 1 Kor 7, 10- 11.; Lk 16, 18; Mk 10, 1- 12; Mt 19, 1- 12; 5, 31- 32. U 1 Kor 7, 10- 11 sveti Pavao donosi Gospodinovu zapovijed: „Oženjenima naređujem- ne ja, nego Gospodin- da se žena od muža ne rastavlja; ako li se rastavi, neka ostane neudata ili se izmiri sa svojim mužem; i muž da ne otpušta žene“ (1 Kor 7, 10- 11). Sveti Pavao objašnjava da postoje situacije kada muž i žena ne mogu više biti zajedno. Tada ostaje bračna veza i bračni drugovi ne mogu sklopiti novi brak, ali mogu živjeti odijeljeni od stola i postelje.¹²⁵ Drugi tekst o nerazrješivosti nalazi se u Lukinom evanđelju: „Svaki onaj koji otpusti svoju ženu te se oženi drugom, čini preljub. Tko se oženi onom koju je njezin muž otpustio, čini preljub“ (Lk 16, 18). Ako netko otpusti ženu, čini preljub. Ovdje se ne govori samo da žena može počiniti preljub (kako se prije mislilo), nego i muž može počiniti preljub. Naglašava se nerazrješivost braka.¹²⁶ U Markovom evanđelju tekst o nerazrješivosti nalazi se na početku Isusove pojave u Judeji (Mk 10, 1- 12). Farizeji su pitali Isusa je li dopuštena rastava braka: „Je li dopušteno mužu otpustiti ženu?“ (Mk 10, 3). Isus ih je zatim pitao što je zapovjedio Mojsije. Oni su odvratili da je Mojsije dopustio otpustiti ženu. Isus naglašava da je brak

¹²¹ Usp. S. KOS, *Ženidba u spisima kršćanskih pisaca prvih četiriju stoljeća*, Centar za bioetiku, Zagreb, 2004., str. 145.

¹²² HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 2365., Glas koncila, Zagreb, 1994.

¹²³ Usp. S. KOS, *Ženidba u spisima kršćanskih pisaca prvih četiriju stoljeća*, Centar za bioetiku, Zagreb, 2004., str. 224.

¹²⁴ S. KOS, *Ženidba u spisima kršćanskih pisaca prvih četiriju stoljeća*, Centar za bioetiku, Zagreb, 2004., str. 215.

¹²⁵ Usp. T.C. DE KRUIJF-G.N. VOLLEBREGT, *Spolnost i brak u Bibliji*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1972., str. 137.-138.

¹²⁶ Usp. T.C. DE KRUIJF-G.N. VOLLEBREGT, *Spolnost i brak u Bibliji*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1972., str. 138.

monogamijski i nerazrješiv: „U početku stvorenja stvorio ih je kao muško i žensko. Zato će čovjek ostaviti svog oca i majku i prionuti uza svoju ženu, pa će oboje biti samo jedno tijelo“ (Mk 10, 6- 8). Isus zaključuje riječima: „ Dakle, što je Bog sjedinio, neka čovjek ne rastavlja!“ Brak je nerazrješiv i tako je to od početka po Stvoriteljevoj zamisli.¹²⁷ Nerazrješivost se braka ne treba promatrati kao teret koji je nametnut ljudima. U Matejevom evanđelju u 19. poglavlju farizeji su upitali Isusa je li dopušteno otpustiti ženu iz bilo kojeg razloga. Isus im je odgovorio: „Niste li čitali da je Stvoritelj u početku stvorio čovjeka kao muža i ženu i rekao da će muž ostaviti oca i majku i prionuti uza svoju ženu, i njih dvoje bit će jedno tijelo? Oni dakle nisu više dvoje nego jedno tijelo. A što je Bog svezao, čovjek ne smije rastavljati“ (Mt 19, 4- 7). Isus im pojašnjava kako je nerazrješivost Bog utemeljio stvaranjem čovjeka i on ga tim riječima potvrđuje.¹²⁸ Nerazrješivost ženidbe Bog daruje kao znak svoje ljubavi prema Crkvi.¹²⁹ Ona predstavlja uzajamnu i trajnu ljubav: „Što, dakle, Bog združi, čovjek neka ne rastavlja“ (Mt 19,6).

Ambrozije ovako govori o nerazrješivosti braka: „Zakonita ženidba i ženidba koju povezuje Bog, jedno je isto. Takva se ženidba ne smije razriješiti i taj je zakon Bog postavio već na početku. Dopuštenje otpusnog pisma nije Bog napisao.“¹³⁰ Ambrozije govori i o preljubu: „Supružnik koji s drugim, a ne sa svojim, tjelesno opći, ostavlja svetu ženidbenu zajednicu, daje prednost onomu što je bludno i škodljivo, združuje se sa zmijom.“¹³¹

Sveti Ambrozije govori o dopuštenosti druge ženidbe. Ambrozije dopušta drugu ženidbu, ali je ne preporučuje: „Ne zabranjujemo drugu ženidbu, ali je i ne savjetujemo. Jedno je naime promatranje krhkosti, a drugo je milost čistoće. Još više kažem, ne zabranjujemo drugu ženidbu, ali ne odobravamo često ponavljanje ženidbe.“¹³² Grgur iz Nise ne govori ništa izravno o dopuštenosti druge ženidbe, ali ju ni ne zabranjuje.

¹²⁷ Usp. T.C. DE KRUIJF-G.N. VOLLEBREGT, *Spolnost i brak u Bibliji*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1972., str. 138.-140.

¹²⁸ Usp. T.C. DE KRUIJF-G.N. VOLLEBREGT, *Spolnost i brak u Bibliji*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1972., str. 141.-143.

¹²⁹ Usp. IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio. Obiteljska zajednica*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1979., br. 20

¹³⁰ S. KOS, *Ženidba u spisima kršćanskih pisaca prvih četiriju stoljeća*, Centar za bioetiku, Zagreb, 2004., str. 220.

¹³¹ S. KOS, *Ženidba u spisima kršćanskih pisaca prvih četiriju stoljeća*, Centar za bioetiku, Zagreb, 2004., str. 215.

¹³² S. KOS, *Ženidba u spisima kršćanskih pisaca prvih četiriju stoljeća*, Centar za bioetiku, Zagreb, 2004., str. 236.

Donosi primjer mnogih udovica koje su se nakon smrti muža ponovno udale i same sebi ponovno donose nevolje. Sveti Grgur odvrća od sklapanja druge ženidbe. Već smo spomenuli da je Grgur bio oženjen. Vjerojatno zbog toga ne preporučuje drugu ženidbu, nego negativno o njoj govori.¹³³

Treći element braka je otvorenost životu, tj. rađanje djece: „Brak i obitelj usmjereni su dobru supružnika te rađanju i odgajanju djece.“¹³⁴ „Po svojoj prirodnoj svojstvenosti sama ustanova ženidbe i bračna ljubav usmjerene su k rađanju i odgoju djece i nalaze u tom svoju krunu. I tako muž i žena, koji po bračnom savezu „više nisu dvoje, nego jedno tijelo“ (Mt 19, 6) intimnim sjedinjenjem osoba i činâ pružaju jedno drugome pomoć i službu te doživljavaju smisao svog jedinstva i iz dana ga u dan sve više produbljuju. To intimno sjedinjenje kao uzajamno darivanje dviju osoba a i dobro djece zahtijevaju punu vjernost bračnih drugova i njihovo nerazdruživo jedinstvo.“¹³⁵ Prema Božjem naumu brak je usmjeren rađanju i odgajanju potomstva. Djeca su najveći dar u braku. No brak nije ustanovljen samo radi rađanja djece. I kad nema djece, brak ostaje nerazrješiva zajednica i ne gubi svoju vrijednost.¹³⁶

Sveti Ambrozije isto spominje rađanje djece, zapravo govori o tome da je ženidba dobra zbog poroda: „Ženidba je dobra zbog poroda (proles); po ženidbi je pronađeno potomstvo ljudskog nasljeđivanja.“¹³⁷ Kada govori o svrhama ženidbe, opet spominje rađanje djece. Rađanje djece promatra kao nešto što je duboko povezano sa ženidbom.¹³⁸ Grgur iz Nise ženidbu promatra kao dopuštenu uporabu naslade i s tim povezuje rađanje djece. Uporaba te naslade nalazi se u granicama ako služi stvaranju i rađanju djece. Sama razlika između muškarca i žene usmjerena je na stvaranje i rađanje djece.¹³⁹

¹³³ Usp. S. KOS, *Ženidba u spisima kršćanskih pisaca prvih četiriju stoljeća*, Centar za bioetiku, Zagreb, 2004., str. 149.

¹³⁴ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 2201., Glas koncila, Zagreb, 1994.

¹³⁵ DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu*, (7. XII. 1965.), br. 48, u: Dokumenti, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.

¹³⁶ Usp. DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi*, (21. XI. 1964.), br. 50, u: Dokumenti, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.

¹³⁷ S. KOS, *Ženidba u spisima kršćanskih pisaca prvih četiriju stoljeća*, Centar za bioetiku, Zagreb, 2004., str. 215.

¹³⁸ Usp. S. KOS, *Ženidba u spisima kršćanskih pisaca prvih četiriju stoljeća*, Centar za bioetiku, Zagreb, 2004., str. 224.

¹³⁹ Usp. S. KOS, *Ženidba u spisima kršćanskih pisaca prvih četiriju stoljeća*, Centar za bioetiku, Zagreb, 2004., str. 146.-147.

Nakon što smo iznijeli neke elemente bračnog i obiteljskog života, te analizirali te elemente kod Ambrozija i Grgura iz Nise, uočavamo kako obojica donose temeljne vrijednosti bračnog i obiteljskog života. Naglašavali su jedinstvo, vjernost i nerazrješivost bračnog života usprkos krizama koje su se javljale. U ono vrijeme bilo je mnogo puno negativnih stvari koje su utjecale na bračni i obiteljski život. U tadašnjem grčko- rimskom društvu javljala se spolna razuzdanost, bila je raširena homoseksualnost, razvodi i pobačaji te su crkveni oci imali potrebu braniti kršćanski brak i obitelj od tih negativnih utjecaja.¹⁴⁰ Upravo zato Ambrozije i Grgur iz Nise pišu o vrijednosti braka i obitelji i njihovom ustanovljenju od Boga. Negativno pišu o rastavi i preljubu budući da je to bilo rašireno u ono vrijeme. U drugom dijelu smo iznijeli da su Ambrozije i Grgur iz Nise govorili negativno o braku i iznijeli sve negativne strane bračnog i obiteljskog života, no uočavamo da donose i pozitivne vrijednosti braka i obitelji koje su i danas prisutne.

3.2. Problemi bračnog i obiteljskog života

Nakon što smo iznijeli neke elemente bračnog i obiteljskog života, pokušat ćemo iznijeti kakvo je danas stanje bračnog i obiteljskog života, jesmo li na tragu crkvenih otaca koji su branili brak i obitelj. Crkveni su oci naglašavali jedinstvo i uzvišenost bračnog i obiteljskog života. Možemo si postaviti pitanje naglašava li se danas jedinstvo i uzvišenost braka i obitelji ili je brak postao neka prolazna životna faza koja s vremenom gubi svoje značenje.

U ovom ubrzanom načinu života čini se da čovjek više ne želi neke trajne vrijednosti i tako i brak i obitelj gube svoje značenje. Brak postaje samo jedna od mogućnosti, mnogi uopće ne žele ući u brak i osnovati obitelj. Nameću se neke druge vrste braka i obitelji: izvanbračne zajednice, istospolni brakovi, djeca koja žive samo s jednim roditeljem, osobe koje ostaju same. Ideologije koje prijete braku i obitelji su feminizam koji tvrdi da su žene u braku potlačene i gender ideologija koja tvrdi da čovjek sam bira svoj rodni identitet (ljudi nisu ograničeni svojim muškim ili ženskim ulogama). Protivnici braka i obitelji ne žele samo razoriti brak, nego žele uvesti i neke nove oblike obitelji (homoseksualni parovi, brak s više osoba). Protivnici braka i obitelji ne samo da žele razoriti brak, nego u okviru govora o ljudskim pravima, o pravima

¹⁴⁰ Usp. M. VALKOVIĆ, *Društveni utjecaji na brak i obitelj*, u: Bogoslovska smotra 69 (1999), br. 2-3, str. 298.

djeteta, o toleranciji žele nametnuti ona prava koja štete braku i obitelji. Govoreći o ljudskim pravima onemogućuju roditeljima da odgovorno odgajaju svoju djecu. Uz politiku i državu veliki utjecaj u razaranju braka i obitelji imaju i mediji koji svojim sadržajima još više destruktuiraju brak i obitelj.¹⁴¹

Uočavamo kako danas polako iščezavaju temeljne vrijednosti braka i obitelji. Mnogi žele osporiti jedinstvo braka i obitelji, vjernost i nerazrješivost bračnog života polako gube svoje temeljno značenje (veliki je broj rastava braka, brak postaje nešto prolazno što možemo zamijeniti ako nam se ne sviđa). Brojni bračni parovi ne žele imati djecu, a oni koji imaju djecu često zanemaruju odgoj djece.

I u današnje vrijeme postoje struje koje žele razoriti brak i obitelj kao što su postojale i kod crkvenih otaca četvrtog stoljeća. No unatoč tim negativnim stranama, crkveni dokumenti neprestano brane brak i obitelj i žele vratiti ljepotu braku i obitelji. Potrebno je vratiti brak i obitelj Božjoj zamisli, brak treba postati zajednica muškarca i žene koja je jedinstvena, nerazrješiva i usmjerena rađanju i odgajanju potomstva.

3.3. Brak i obitelj prema apostolskoj pobudnici *Familiaris consortio*

Nakon što smo iznijeli bitne elemente braka i obitelji te analizirali današnje stanje braka i obitelji, sada ćemo vidjeti što papa Ivan Pavao II. govori o braku i obitelji u svojoj apostolskoj pobudnici *Familiaris consortio*. Promotrit ćemo što jedan noviji crkveni dokument govori o braku i obitelji i kakvi se problemi danas javljaju u bračnom i obiteljskom životu.

Familiaris consortio je apostolska pobudnica koju je napisao papa Ivan Pavao II. koja govori o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu. Pobudnica je nastala nakon posljednje biskupske sinode održane u Rimu od 26. rujna do 25. listopada 1980. godine. Podijeljena je na četiri dijela: prvi dio govori o svjetlima i sjenama današnje obitelji, drugi dio govori o Božjem naumu o braku i obitelji, treći dio govori o zadaćama kršćanske obitelji i četvrti dio govori o etapama, strukturama, djelatnicima i prilikama u obiteljskom pastoralu. Pobudnica donosi četiri zadaće obitelji: prva zadaća obitelji je

¹⁴¹ Usp. I. KOPREK, *Razarajući čimbenici braka i obitelji*, u: Bogoslovska smotra, 85 (2015.) 3, str. 760.-775.

stvaranje zajednice osoba, druga je služenje životu, treća je sudjelovanje u razvoju društva i četvrta je sudjelovanje u životu i poslanju Crkve.¹⁴²

Bilo je potrebno obraniti obitelj od promjena koje su se događale u to vrijeme i zato papa piše ovu pobudnicu. Događile su se povijesne, društvene, pravne, ekonomske i političke promjene koje su dovele do toga da se promijenila i obitelj. Počeo je iščezavati tradicionalni tip obitelji, njega je zamijenio novi tip obitelji koji je imao i dobre i loše utjecaje na brak i obitelj. Taj novi oblik obiteljskog života ima i neke dobre strane kao što su osobna sloboda svih članova obitelji, naglašava se dostojanstvo žene, odgovorno roditeljstvo i slobodno prihvaćanje potomstva, briga o odgoju, obrazovanju i materijalnoj sigurnosti djece. Novi oblik obitelji donio je i neke probleme kao što su sumnja u istinske vrijednosti bračnog i obiteljskog života, opadanje temeljnih ljudskih vrijednosti. Počela se krivo poimati bračna sloboda što je dovelo do relativizacije uloge roditelja u odgoju, do razvoda, pobačaja, kontracepcije i sterilizacije u braku.¹⁴³

Papa piše ovu pobudnicu kako bi odgovorio na promjene koje se događaju u bračnom i obiteljskom životu, a to su povrede dostojanstva žene, pobačaji, sve veći broj razvoda, brakovi na probu. Papa ovom pobudnicom želi obraniti dostojanstvo svake osobe, posebno ističe povrede dostojanstva žene. Također, papa naglašava da žena ima jednako dostojanstvo kao i muž te da njezina briga oko djece nije manje vrijedna od nekog drugog posla.¹⁴⁴

Pobudnica naglašava važnost vraćanja Božjoj zamisli o obitelji, a to je da ona uvijek bude zajednica koja je usmjerena na život i prožeta ljubavlju. Obitelj se treba vratiti početku, treba biti onakva kakvu je Bog stvorio i zamislio.¹⁴⁵ Naglašava se važnost odgoja za ljubav. Bog poziva čovjeka na ljubav jer je i On sam ljubav. On u čovjeka upisuje poziv da čovjek bude sposoban i odgovoran za ljubav i zajedništvo.¹⁴⁶ Papa navodi ljubav kao temeljnu vrijednost braka i obitelji. Ljudske osobe daju vrijednost braku i obitelji, a ljubav pomaže kako bi se one mogle usavršavati kao

¹⁴² Usp. IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio. Obiteljska zajednica*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1979., br. 1

¹⁴³ Usp. IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio. Obiteljska zajednica*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1979., br. 6

¹⁴⁴ Usp. IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio. Obiteljska zajednica*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1979., br. 22

¹⁴⁵ Usp. IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio. Obiteljska zajednica*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1979., br. 17

¹⁴⁶ Usp. IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio. Obiteljska zajednica*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1979., br. 11

zajednica.¹⁴⁷ Čovjek i žena su suradnici Boga Stvoritelja- oni sudjeluju u prenošenju dara ljudskog života i tako je plodnost znak bračne ljubavi. Prenošnje života i služenje životu postavlja se kao temeljni cilj obitelji.¹⁴⁸ Bog je ustanovio brak i obitelj i oni su usmjereni prema konačnom ispunjenju u Kristu.¹⁴⁹

Ova pobudnica iznosi stanje obitelji u suvremenom svijetu. Problem koji se javlja u svijetu je mentalitet koji se protivi životu. Crkva brani život od začeca i naglašava da je život dar koji je potrebno cijeliti.¹⁵⁰ Papa govori o tome kako se u današnjem svijetu gubi temeljno značenje ljudske spolnosti, spolnost se često banalizira, osiromašuje i povezuje se s užitkom. Naglašava važnost odgoja za čistoću kako bi osobe lakše mogle poštovati svoje tijelo i odgovorno rasti u čistoći.¹⁵¹

Uz sve probleme koje se javljaju uz brak i obitelj, kao što su sve veći broj razvoda, pobačaj, razne vrste kontracepcije, pobudnica želi iznijeti temeljne vrijednosti braka i obitelji, kao što su osobna sloboda, promicanje dostojanstva žene i muškarca, prenošenje života, odgoj.¹⁵² Crkva je pozvana biti braniteljica braka i obitelji u svijetu u kojem je ugrožena ljudska sloboda, temeljne vrijednosti braka i obitelji. Ona se stavlja u službu čovjeka i evanđeoskim savjetima donosi vlastiti doprinos u obrani braka i obitelji.¹⁵³

Ova je pobudnica važna zato što govori da brak i obitelj imaju svoju vrijednost. Naglašava dostojanstvo svake osobe i donosi temeljnu vrijednost braka i obitelji, a to je ljubav. Želi obraniti bračni i obiteljski život od novih stvari koje nisu dobre za brak i obitelj i ponovno postaviti brak i obitelj po Božjoj zamisli. Papa brani svaki ljudski život i govori da je temeljni cilj obitelji služenje životu. Ljudske osobe daju vrijednost braku i obitelji. Ovom se pobudnicom želi obraniti brak i obitelj od banalizacije ljudske spolnosti i želi se naglasiti da je spolnost temeljno ljudsko obilježje i ne može se svesti

¹⁴⁷ Usp. IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio. Obiteljska zajednica*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1979., br. 17-18

¹⁴⁸ Usp. IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio. Obiteljska zajednica*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1979., br. 28

¹⁴⁹ Usp. IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio. Obiteljska zajednica*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1979., br. 3

¹⁵⁰ Usp. IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio. Obiteljska zajednica*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1979., br. 30

¹⁵¹ Usp. IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio. Obiteljska zajednica*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1979., br. 37

¹⁵² Usp. IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio. Obiteljska zajednica*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1979., br. 6

¹⁵³ Usp. IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio. Obiteljska zajednica*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1979., br. 4

samo na užitak. Brak i obitelj uključuju spolnost, ali joj daju vrijednost i značenje. Ova pobudnica brani brak i obitelj i pokazuje da oni imaju vrijednost u današnje vrijeme kad se javljaju mnogi napadi na brak i obitelj.

Pobudnica brani brak i obitelj od negativnih utjecaja koji se javljaju jer su brak i obitelj postali ugroženi. Papa kroz cijelu pobudnicu naglašava važnost jedinstva i zajedništva bračnog i obiteljskog života. Obitelj se počela razdvajati i papa piše ovu pobudnicu kako bi vratio dostojanstvo braku i obitelji te da se obitelj vrati onome zajedništvu kakvo je imala na početku. Kao što su crkveni oci morali braniti brak i obitelj od negativnih utjecaja koji su se događali u četvrtom stoljeću, tako je i danas potrebno braniti brak i obitelj od onih koji žele pretvoriti brak i obitelj u nešto drugo što nije brak i obitelj. Tako imamo mnoge skupine koji tvrde da brak ne mora biti zajednica muškarca i žene, nego to može biti zajednica muškarca i muškarca ili žene i žene. Kao što su postojale heretici u vrijeme crkvenih otaca, možemo reći da imamo i heretike današnjeg vremena koji napadaju brak i obitelj. Možemo reći da je danas potrebno više braniti brak i obitelj nego u vrijeme crkvenih otaca jer se u današnje vrijeme javlja još više skupina koje stalno dovode u pitanje jedinstvo i zajedništvo bračnog i obiteljskog života i žele narušiti plan koji je Bog imao za čovjeka.

Zaključak

Ovim radom htjeli smo prikazati imaju li brak i obitelj svoju vrijednost. To nije bilo jednostavno budući da nema mnogo literature koja piše o braku i obitelji i vremena četvrtoga stoljeća. Većina crkvenih otaca piše o djevičanstvu, a samo usputno spominju bračne i obiteljske teme. Djevičanstvo je bilo važnije, ali ne umanjuje vrijednost braka i obitelji. Crkveni oci često dosta 'negativno' pišu o braku i obitelji, no na to je utjecala situacija onog vremena. Iako iznose 'negativne strane' braka i obitelji, ipak brane brak i obitelj te donose i neke pozitivne strane braka i obitelji. Crkveni oci, posebno Ambrozije i Grgur, naglašavaju jedinstvo, vjernost i nerazrješivost braka. Stavljaju naglasak na to da obitelji trebaju imati djecu.

Većina crkvenih otaca nije bila u braku, ali su razumjeli bračni i obiteljski život te su ga branili od krivovjernih naučavanja. Javljala su se neka krivovjerna shvaćanja braka i obitelji, ali oci brane brak i obitelj i tako nastavljaju plan koji je Bog započeo. Kroz čitavu povijest Crkve se pisalo o braku i obitelji i uvijek su se javljali neki protivnici koji su željeli narušiti prvobitnu Božju zamisao.

I u današnje vrijeme se javljaju novi „pogani“ koji žele narušiti dostojanstvo braka i obitelji. Mi bismo danas trebali braniti brak i obitelj kao što su to činili crkveni oci. U današnje vrijeme sve je veći broj razvoda, mnogo bračnih parova ne želi imati djecu, a i dosta bračnih parova koji imaju djecu ne vodi brigu o njima. Postavlja se pitanje možemo li mi braniti brak i obitelj u vremenu kada su brak i obitelj postali nešto prolazno, nešto što možemo zamijeniti ako nam se ne sviđa? Može li današnja situacija utjecati na to da se dostojanstvo braka i obitelji promijeni? Sve okolnosti koje su se do danas odvijale nisu utjecale na dostojanstvo braka i obitelji. Ni ove današnje okolnosti koje smo naveli ne bi smjele utjecati na dostojanstvo braka i obitelji. Zato mi trebamo biti „crkveni oci“ današnjeg vremena te nastaviti evangelizirati i braniti brak i obitelj od negativnih utjecaja koji se danas sve više javljaju.

Literatura

- ANTOLOVIĆ, J., *Duhovni velikani. Sveci Katoličke crkve*, I. dio, Velika biblioteka „Obnovljenog života“, Zagreb, 1998.
- CANTALAMESSA, R., *Djevičanstvo*, Teovizija, Zagreb, 2006.
- CIC, *Zakonik kanonskog prava*, Glas koncila, Zagreb, 1996.
- ČONDIĆ, A., *Brak i obitelj prema Gaudium et spes*, u: Služba Božja 54 (2014), br.3/4, str. 278.-292.
- DE KRUIJF, T.C.-VOLLEBREGT, G.N., *Spolnost i brak u Bibliji*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1972.
- DENZINGER, H., HÜNERMANN, P., *Zbirka sažetaka vjerovanja definicija i izjava o vjeri i ćudoređu*, UPT, Đakovo, 2002.
- DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu*, (7. XII. 1965.), u: Dokumenti, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.
- DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi*, (21. XI. 1964.), u: Dokumenti, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.
- DUDA, B., *Ženidba i djevičanstvo u 1 Kor*, u Bogoslovska smotra (49), 1979., br. 1-2, str. 20.-51.
- FRANJO, *Amoris laetitia-Radost ljubavi. Postsinodalna apostolska pobudnica o ljubavi u obitelji*, Zagreb, 2016.
- FREGNI, G., *O bračnoj ljubavi. Misli crkvenih otaca*, Verbum, Split, 2002.
- HOHNJEC, N., *Današnja iskušenja novozavjetne vizije braka i obitelji*, u: Bogoslovska smotra 69 (1999), br. 2-3, str. 255.-270.
- HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, Glas koncila, Zagreb, 1994.
- IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio. Obiteljska zajednica*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1979.
- IVAN ZLATOUSTI, *Čistoća i ljubav*, Verbum, Split, 2015.
- KOPREK, I., *Razarajući čimbenici braka i obitelji*, u: Bogoslovska smotra, 85 (2015.) 3, str. 759.-778.
- KOS, S., *Ženidba u spisima kršćanskih pisaca prvih četiriju stoljeća*, Centar za bioetiku, Zagreb, 2004.
- Leksikon europske mitologije*, prir. O. HOLZAPFELL, Školska knjiga, Zagreb, 2008.

- LEON-DUFOUR, X., *Rječnik biblijske teologije*, preveo Mate Križman, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993.
- M. SRAKIĆ, *Život biraj. Teološka promišljanja o kršćanskoj obitelji, svetosti ljudskoga života i odgovornom roditeljstvu*, Sabrana djela, IV., Đakovo, 2013., str. 196.
- MORRIS, L., *Prva Korinćanima, uvod i komentar*, Dobra vest, Novi Sad, 1984.
- O svetom djevičanstvu (De Virginitate)*, u: Vjesnik Đakovačke biskupije (1954), br. 9
- O svetom djevičanstvu, (De Virginitate)*, u: Vjesnik Đakovačke biskupije, (1954), br. 7
- PAVIĆ, J.- TENŠEK, T.Z., *Patrologija*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993.
- SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, Symposion, Split, 2001.
- SVETI GRGUR IZ NISE, *Spis o djevičanstvu*, Symposion, Split, 1982.
- TOMIĆ, C., *Savao Pavao vrijeme, život i djelo apostola Pavla*, Provincijalat franjevac konventualaca, Zagreb, 1982.
- VALKOVIĆ, M., *Društveni utjecaji na brak i obitelj*, u: Bogoslovska smotra, 69 (1999), br. 2- 3, str. 295.-311.
- VALJAN, V., *Moral spolnosti, braka i obitelji*, Svjetlo riječi, Sarajevo, 2002.
- VELČIĆ, B., *Isus, rano kršćanstvo i kumranska zajednica*, u: Riječki teološki časopis 12 (2004), br. 2, str. 539.-550.
- VIDAL, M., *Kršćanska etika*, UPT, Đakovo, 2001.

Sadržaj

Sažetak.....	2
Summary.....	3
Uvod.....	4
1. Djevičanstvo	5
1.1. Pojam djevičanstva	5
1.2. Djevičanstvo prije crkvenih otaca.....	6
1.3. Kršćansko shvaćanje djevičanstva.....	7
1.4. Djevičanstvo u 4. stoljeću.....	8
1.4.1. Djevičanstvo kod Ivana Zlatoustog	8
1.4.2. Djevičanstvo kod svetog Ambrozija.....	9
1.4.3. Djevičanstvo kod Grgura iz Nise.....	11
2. Brak i obitelj kod crkvenih otaca: sveti Ambrozije i sveti Grgur iz Nise.....	13
I. Prvi dio	13
2.1. Pojam braka i obitelji.....	13
2.1.1. Biblijsko utemeljenje braka i obitelji.....	13
2.1.2. Otačko utemeljenje braka i obitelji.....	14
2.1.2.1. Brak i obitelj kod svetog Ambrozija.....	15
2.1.2.1.1. Brak- jedinstvo Krista i Crkve	16
2.1.2.1.2. Naglasak na duhovnoj ljepoti žene	17
2.1.2.1.3. Rađanje djece	18
2.1.2.1.4. Smrt supružnika	18
2.1.2.2. Brak i obitelj kod svetog Grgura iz Nise	19
2.1.2.2.1. Nevolje bračnog i obiteljskog života	20
2.1.2.2.2. Brige oko djece	21
2.1.2.2.3. Udovištvo.....	21
II. Drugi dio	22
2.2. Vrijednosni aspekt djevičanstva, braka i obitelji.....	22
2.3. Odnos djevičanstva i braka	24
2.3.1. Odnos djevičanstva i braka kod svetog Ambrozija	25
2.3.2. Odnos djevičanstva i braka kod Grgura iz Nise	27
2.4. Poslanica Korinćanima u Ambrozijevim i Grgurovim spisima. (1 Kor 7).....	29
3. Brak i obitelj prema crkvenim dokumentima	33

3.1. Bitni elementi braka i obitelji	33
3.2. Problemi bračnog i obiteljskog života	37
3.3. Brak i obitelj prema apostolskoj pobudnici <i>Familiaris consortio</i>	38
Zaključak	42
Literatura.....	43
Sadržaj	45